

BEMED+ PROJECT

This document was developed within the framework of the BeMed+ project.

This project is generously supported by

Beyond Plastic Med, commit to a plastic-free Mediterranean Sea BeMed+

VLERËSIMI I KUADRIT LIGJOR DHE RREGULLATOR NË LIDHJE ME
PARANDALIMIN DHE MENAXHIMIN E MBETJEVE PLASTIKE DHE APLIKIMI I
TYRE NË RAJONIN E PELLGUT UJËMBLEDHËS TË LUMIT SHKUMBIN

Përgatitur nga: Emirjeta Adhami, Ph.D.

Qershor 2024

Rreth PlastiMed

Projekti PlastiMed BeMed zbatohet nga një konsorcium drejtuar nga Bashkimi Ndërkombëtar për Ruajtjen e Natyrës (IUCN), me partnerë, Fondacioni Tara Expeditions dhe Fondacioni Surfrider Europe. Ai ofron një studim të plotë si mbi burimet ashtu edhe ndikimet e ndotjes plastike/mikroplastike në Mesdhe. Objektivi është të kuptojnë më mirë origjinën dhe tipologjinë e plastikës si dhe shpërndarjen e tyre, duke vlerësuar ndikimin e tyre potencial në mjedis (përfshirë udhëtimin e tyre në det).

Rreth BEMED

Shoqata Beyond Plastic Med (BeMed) është krijuar nga Fondacioni Princi Albert II i Monakos, i cili në vitin 2015 nxiti Tara Ocean Foundation, Surfrider Foundation Europe dhe MAVA Foundation për të bashkuar forcat dhe për të nisur këtë nismë të përbashkët. Si rrjedhim, në janar 2019, u krijua shoqata BeMed, e cila tani udhëhiqet nga një grup i zgjeruar që kur IUCN donte të investonte përkrah anëtarëve themelues. Objektivat e saj janë të mbështesë dhe të rrjetëzojë aktorët e angazhuar për të luftuar ndotjen plastike në Mesdhe, për të zbatuar zgjidhje të qëndrueshme, për të nxitur kërkimin e zgjidhjeve të reja dhe për të mobilizuar aktorët dhe publikun e gjerë nëpërmjet ndarjes së njohurive dhe praktikave të mira.

Faqja e internetit: www.beyondplasticmed.org

Rreth INCA

Instituti për Ruajtjen e Natyrës në Shqipëri, INCA është një organizatë joqeveritare, e krijuar në qershor të vitit 2000, dhe e regjistruar si e tillë nga Gjykata e Tiranës në vitin 2004, me vendimin Nr. 1087. INCA ka zyrën e saj në Tiranë, por operon në të gjithë territorin e Shqipërisë. Qëllimi kryesor i INCA-s është të ofrojë asistencën e saj në fushën e formimit profesional nëpërmjet trajnimit dhe procesit të pjesëmarrjes, në ruajtjen e mjedisit, në mbrojtjen e vlerave natyrore dhe zhvillimit rajonal, mbrojtjen e florës dhe faunës, vlerësimin e diversitetit biologjik, menaxhimin e zonave të mbrojtura, ndërgjegjësimin e publikut dhe vendimmarrësit politikë, dhe marrjen e masave mbrojtëse kur është e mundur dhe e nevojshme për mbrojtjen e specieve dhe habitateve të tyre kritike. Detyra e Institutit është gjithashtu të integrojë ruajtjen e natyrës dhe biodiversitetit me të gjitha çështjet apo fushat e tjera të shkencës që kanë një ndikim në burimet natyrore në vend. INCA është pjesë e procesit të përmirësimit të legjislacionit dhe çështjeve të tjera që lidhen me ngritjen e kapaciteteve të institucioneve mjedisore shqiptare, si dhe integrimin evropian.

Faqja e internetit: <https://inca-al.org/sq/>

SHKURTESAT

AP	Plani i veprimit
CE (EC)	Këshilli Evropian
EEA	Agjencia Evropiane e Mjedisit
EGD	Marrëveshja e Gjelbër Evropiane
EPR	Përgjegjësia e zgjeruar e prodhuesit
E-PRTR	Regjistri Evropian i Lëshimit dhe Transferimit të Ndotësve
BE	Bashkimi Evropian
GAWB	Agjenda e gjelbër për Ballkanin Perëndimor
GEF	Fondi global për mjedisin
GES	Gazi me efekt sere
GIZ	Agjencia Gjermane e Bashkëpunimit për Zhvillim (GIZ)
ICT	Teknologjia e informacionit dhe komunikimit
IED	Direktiva e emetimeve industriale
INCA	Instituti për Ruajtjen e Natyrës në Shqipëri
INSTAT	Instituti Shqiptar i Statistikave
MBZHR	Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural
MIE	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë
MTM	Ministria e Turizmit dhe Mjedisit
OECD	Organizata për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ekonomik
PoPs	Ndotës organikë të vazhdueshëm
R&D	Kërkim dhe zhvillim
SWOT	Pikat e forta, Pikat e dobëta, mundësitë, kërcënimet
ToR	Termet e referencave
Rajoni BP	Rajoni i Ballkanit Perëndimor

Përmbajtja

1	<i>Hyrje</i>	5
1.1	KONTEKSTI	5
1.2	OBJEKTIVAT DHE PRODUKTET E STUDIMIT	5
2	<i>Metodologjia e studimit</i>	6
3	<i>Baza ligjore për menaxhimin e mbetjeve</i>	7
3.1	Kuadri ligjor evropian	7
3.1.1	Strategjia e plastikës	7
3.1.2	Kuadri rregullator evropian mbi menaxhimin e mbetjeve plastike	8
3.1.3	Ekonomia qarkulluese	10
3.1.4	Monitorimi i ekonomisë rrethore	11
3.1.5	Menaxhimi i mbetjeve	12
3.1.6	Menaxhimi i plastikës	14
3.1.7	Marrëveshja e Gjelbër	15
3.1.8	Agjenda e gjelbër për Ballkanin Perëndimor	15
3.2	Legjislacioni shqiptar mbi menaxhimin e mbetjeve dhe mbetjeve plastike	16
3.2.1	Fakte dhe shifra rreth ndotjes nga mbeturinat e paketimit (plastik)	16
3.2.2	Rruga e Shqipërisë drejt anëtarësimit në BE	17
3.2.3	KUADRI LIGJOR DHE INSTITUCIONAL KOMBËTAR	18
3.2.4	KUADRI LIGJOR KRYESOR	19
3.2.5	DOKUMENTI I POLITIKAVE STRATEGJIKE	20
3.3	HIERARKIA E PLANIFIKIMIT	21
4	<i>Gjendja aktuale e sistemit lokal të menaxhimit të mbetjeve</i>	22
4.1	Menaxhimi i mbetjeve në nivel lokal në Shqipëri	23
4.2	Motivet për përzgjedhjen e plastikës	26
4.3	Ndërgjegjësimi për ndotjen nga mbetjet (plastike) dhe ndryshimet klimatike	27
5	<i>Identifikimi i palëve të interesuara</i>	27
5.1	Kriteret për identifikimin e palëve të interesuara	28
6	<i>Analiza SWOT për kuadrin ligjor dhe institucional për mbetjet plastike në Shqipëri</i>	29
7	<i>Rekomandimet politike kryesore të propozuara</i>	33
8	<i>Referencat</i>	39

1 Hyrje

Ky studim u realizua në kuadër të projektit PLASTIMED, të udhëhequr nga partnerët e BeMed. Projekti synon të identifikojë si burimet, ashtu edhe ndikimet e ndotjes plastike dhe mikroplastike në Mesdhe. Qëllimi i projektit është të përcaktojë dhe të kuptojë më mirë origjinën dhe tipologjinë e plastikës si dhe shpërndarjen e tyre dhe ndikimin e tyre potencial në mjedis.

Qëllimi kryesor i këtij studimi është kryerja e një analize mbi kuadrin ligjor dhe institucional në fuqi dhe në diskutim në vend lidhur me parandalimin e ndotjes plastike dhe menaxhimin e këtij lloji mbetjesh.

Rezulton se hasen disa vështirësi në nivelin e zinxhirit të para-grumbullimit, grumbullimit, pastrimit, rikuperimit dhe riciklimit në vend. Trajtimi në veçanti ka paraqitur shumë vështirësi organizative dhe teknike, duke shkaktuar probleme mjedisore, sociale dhe ekonomike. Raporti fokusohet në identifikimin dhe vlerësimin e pikave kryesore të forta dhe sfidave të pushtetit qendror dhe vendor për menaxhimin e mbetjeve plastike. Identifikohet dhe vlerësohet niveli më i mirë i qeverisjes dhe mjetet më të përshtatshme legjislative dhe/ose rregullatore dhe/ose vullnetare për t'iu përgjigjur problemit të ndotjes plastike në rajonin pilot në Shqipëri.

Për të siguruar qëndrueshmërinë e sistemit të menaxhimit të mbetjeve plastike dhe ristrukturimin e tij në përputhje me rekomandimet rajonale dhe ndërkombëtare, ne do të paraqesim në këtë raport rekomandimet për të gjitha nivelet e zinxhirit të vlerës dhe për aktivitetet e rikuperimit dhe trajtimit të mbetjeve. Në veçanti, rekomandimet theksojnë rëndësinë e zhvillimit të një kuadri të përshtatshëm institucional, financiar dhe teknik, mbështetur nga kërkimi shkencor dhe inovacioni, si dhe një plan komunikimi dhe edukimi.

1.1 KONTEKSTI

Në përpjekjet e saj për tu anëtarësuar në BE, Shqipëria po negocion kapitullin e gjerë dhe kërkues 27 të acquis të BE-së mbi Mjedisin dhe Ndryshimet Klimatike. Një pjesë qendrore e kapitullit 27 është Menaxhimi i Mbetjeve i mbështetur nga kuadri ligjor dhe institucional dhe zbatimi i tyre. Në vijim të parimeve të menaxhimit të mbetjeve, trajtohen edhe çështjet komunale të menaxhimit të mbetjeve. Në përputhje me kuadrin ligjor të BE-së, lidhur me menaxhimin e mbetjeve si dhe me Ekonominë Qarkulluese, ka përpjekje për të parashikuar veprimtaritë ekonomike, pasi ato lidhen me prodhimin, shpërndarjen, shitjen dhe konsumin, për t'u bërë pjesë e një cikli të ngushtë dhe, duke bërë kështu, të reduktojnë humbjet, mbeturinat dhe rrjedhjen nga këto veprimtari ekonomike. Direktiva e Mbetjeve dhe Direktiva CE orientuan procesin për të ndalur plotësisht prodhimin e mbetjeve ose kthimin e tyre në një burim të vlefshëm.

Gjatë një tranzicioni të tillë, sektori i mbetjeve në Shqipëri ka dhe vazhdon të hasë sfida të shumta, të dukshme në pabarazinë midis legjislacionit të shkruar dhe zbatimit të tij. Këto sfida përfshijnë mungesën e ndërgjegjësimit publik për mjedisin, ndotjen e mjedisit dhe transparencën mbi veprimet ndaj menaxhimit të mbetjeve në nivel lokal dhe veçanërisht në reduktimin e mbetjeve plastike. Trajtimi i këtyre çështjeve kërkon strategji gjithëpërfshirëse që kapërcejnë pabarazitë ligjore, shoqërore dhe ekonomike. Pavarësisht miratimit të dokumenteve strategjike gjithëpërfshirëse dhe planeve të veprimit nga qeveria shqiptare, zbatimi efektiv i tyre mbetet një sfidë e madhe në vitet në vazhdim.

1.2 OBJEKTIVAT DHE PRODUKTET E STUDIMIT

Kjo konsulencë synon shqyrtimin dhe vlerësimin e kuadrit ligjor dhe rregullator për menaxhimin e mbetjeve, kryesisht në lidhje me parandalimin dhe menaxhimin e mbetjeve plastike dhe zbatimin e tyre në rajonin pilot të Shqipërisë. Kjo analizë e kuadrit ligjor përfshin një analizë krahasuese të legjislacionit ekzistues të Shqipërisë dhe atij të BE-së, duke marrë parasysh parandalimin e ndotjes plastike. Kjo analizë synon të japë rekomandime për plotësimin ose përmirësimin e këtij kuadri ligjor/rregullator sipas udhëzuesit të menaxhimit të mbetjeve, i cili përfshin edhe mbetjet plastike.

Detyra specifike

Konsulenti pritet të vlerësojë proceset e vendim-marrjes në fushën e synuar të projektit dhe opsionet për përmirësim. Më saktë, konsulenti do të jetë përgjegjës për këto detyra:

Detyra 1: Puna përgatitore

Vështrim i përgjithshëm i legjislacionit në fuqi dhe në diskutim në vend lidhur me parandalimin e ndotjes plastike dhe menaxhimin e këtij lloji mbetjesh (kontrolli i realizueshmërisë, shqyrtimi i informacionit ekzistues).

Detyra 2: Mbledhja dhe vlerësimi i informacionit

Konsulenti duhet të identifikojë dhe vlerësojë pikat kryesore të forta dhe sfidat e pushtetit qendror dhe lokal për menaxhimin e mbetjeve plastike. Duhet të identifikohet dhe vlerësohet niveli më i mirë i qeverisjes dhe mjetet më të përshtatshme legjislative dhe/ose rregullatore dhe/ose vullnetare për t'iu përgjigjur problemit të ndotjes plastike në rajonin pilot në Shqipëri.

Detyra 3: Krahasimi i përputhshmërisë ligjore/rregullatore me kuadrin evropian

Duhet bërë një krahasim midis kuadrit ligjor aktual të menaxhimit të mbetjeve plastike dhe atij të BE-së dhe përmbajtjes së mundshme të Traktatit të Plastikës që po negociohet. Qëllimi është të parashikohet përputhshmëria si me kërkesat e pranimit të Shqipërisë në BE, ashtu edhe me miratimin dhe ratifikimin e Traktatit të Plastikës.

Të tre detyrat duhet të finalizohen në një dokument të titulluar: "analiza ligjore". Për këtë mision INCA do të lehtësojë lidhjet me palët e interesuara përkatëse dhe do të ofrojë studime të ngjashme të bëra më parë. Kjo do të ndihmojë në identifikimin dhe analizimin e legjislacionit përkatës të miratuar ose në negociata lidhur me parandalimin e plastikës në vend. Dokumenti i përgatitur duhet të strukturohet sipas hierarkisë së mbetjeve.

2 Metodologjia e studimit

Për të plotësuar studimin, eksperti ka ndjekur linjën e punës së përshkruar nga hapat më poshtë sipas objektivave dhe fushëveprimit të përcaktuar në ToRs për këtë analizë. Të dhënat e kërkuara për të plotësuar dhe analizuar kuadrin konceptual, si dhe për t'iu përgjigjur pyetjeve të kërkimit, u mbledhën në një periudhë të shkurtër kohore. Metodot e aplikuara janë të ndryshme në varësi të rezultatit të synuar. Qasja dhe metodat metodologjike (empirike dhe analitike) të përdorura përfshijnë:

- 🔍 **Një studim gjithëpërfshirës dhe shqyrtim i literaturës:** Ky hap fillestar dhe thelbësor është kryer për të gjithë modulet e kërkimit. Materialet e shqyrtuara përfshijnë, ndër të tjera, planet kombëtare të veprimit, dokumentet e strategjisë, artikujt shkencorë, ligjet dhe rregulloret, dokumentet e politikave, manualët dhe doracakët mbi metodat dhe literaturën gri, në formën e raporteve dhe të dokumenteve të politikave. Studimi rezultoi gjithashtu në një listë fillestare të aktorëve të interesuar, e cila më pas mund të zgjerohet më tej.

- ✘ **Intervistat** e ekspertëve u realizuan në fillim të fazës së studimit dhe përfshinin përfaqësues të akademikëve, sektorit privat dhe institucioneve qeveritare.
- ✘ **Intervista gjysmë të strukturuar** u realizuan me aktorët aktivë në sektorin e mbetjeve në Shqipëri, me një fokus të veçantë në sektorin privat dhe atyre që janë përfshirë në linjën e mbetjeve plastike.
- ✘ **Studimi i situatës bazë mbi linjat e mbeturinave** kombinon të gjitha të dhënat nga metodat interaktive të përmendura më sipër dhe lejon një qasje të analizës shumë-shtresore.
- ✘ **Një analizë strukturore e përmbajtjes** është realizuar duke përdorur të gjitha grupet e të dhënave të intervistave. Me një version të përshtatur të mjetit të analizës SWOT, u identifikuan pikat e forta dhe dobësitë aktuale (nxitësit) dhe mundësitë dhe kërcënimet e mundshme në të ardhmen.
- ✘ **Formulimi i rekomandimeve** u bazua kryesisht në rezultatet e intervistave dhe analizën e strukturuar të përmbajtjes. Palët e interesuara kontribuuan aktivisht në rekomandimet. Në një komunikim përmyllës dhe nëpërmjet konsultimeve individuale, ata dhanë reagime të vlefshme mbi rekomandimet.

3 Baza ligjore për menaxhimin e mbetjeve

Kuadri ligjor është krijuar kohë pas kohe për të mundësuar një politikë dhe strategji të mirë menaxhimi në mënyrë që të lehtësohet procesi dhe të ngrihen institucionet funksionale mbi zbatimin e kuadrit ligjor. Ky kuadër ligjor është vendosur nga BE nëpërmjet direktivave kryesore dhe ofron udhëzuesin për të transpozuar nga vendet anëtare në mënyrë që të jetë në përputhje me kërkesat dhe praktikat e mira që përdoren në vendet e BE-së dhe ato në proces anëtarësimi.

3.1 Kuadri ligjor evropian

3.1.1 Strategjia e plastikës

Strategjia e Plastikës është një element kyç i tranzicionit të Evropës drejt një ekonomie qarkulluese dhe neutrale ndaj karbonit. Ajo do të kontribuojë në arritjen e Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm 2030, objektivave të Marrëveshjes së Parisit për Klimën dhe objektivave të politikës industriale të BE.

Strategjia e BE-së për Plastikën ka për qëllim të transformojë mënyrën e projektimit, prodhimit, përdorimit dhe riciklimit të produkteve plastike në BE. Megjithatë, ato mund të kenë efekte negative serioze në mjedis dhe shëndetin e njeriut.

Fakte ¹

- Pothuajse 26 milion ton mbeturina plastike prodhohen në Evropë çdo vit
- Rreth 80% e mbeturinave detare janë plastike, ku artikujt plastikë një përdorimesh përfaqësojnë 50% dhe materialet e peshkimit përfaqësojnë 27% të totalit të mbetjeve.
- 87% e evropianëve janë të shqetësuar për ndikimin e produkteve plastike në mjedis

BE miratoi një strategji evropiane për plastikën² në janar 2018. Ajo është pjesë e planit të veprimit për ekonomisë qarkulluese të BE dhe mbështetet në masat ekzistuese për të reduktuar mbeturinat plastike. Strategjia e Plastikës përcakton vizionin e BE për një ekonomi qarkulluese plastike, liston

¹ https://environment.ec.europa.eu/topics/plastics_en

² Komunikimi nga Komisioni në Parlamentin Evropian, Këshilli, Komiteti Ekonomik dhe Social Evropian dhe Komiteti i rajoneve, "Një strategji evropiane për plastikën në një ekonomi rrethore", COM(2018)28 final.

angazhimet për veprim në nivel të BE-së dhe rekomandon masa ndaj autoriteteve dhe industrisë përkatëse. Strategjia e Plastikës përfshin qëllimin për ta bërë riciklimin fitimprurës për biznesin.

Në Strategjinë e Plastikës, autoritetet kombëtare dhe rajonale u inkurajuan të vendosnin skema të përgjegjësive së zgjeruar të prodhuesit (EPR) dhe/ose sisteme depozitimi të projektuara mirë për mbledhjen e materialeve të peshkimit të hedhura dhe riciklimin e plastikës bujqësore.

Kjo strategji hedh themelet e një ekonomie të re plastike, ku projektimi dhe prodhimi i plastikës dhe produkteve plastike respekton plotësisht nevojat e ripërdorimit, riparimit dhe riciklimit duke prodhuar dhe promovuar materiale më të qëndrueshme. Kjo do të japë vlerë të shtuar dhe prosperitet më të madh në Evropë dhe do të nxisë novacionin. Ajo do të frenojë ndotjen plastike dhe ndikimin e saj të dëmshëm në jetën tonë dhe në mjedis.

Më saktë, lojtarët kryesorë duhet të punojnë së bashku për:

- përmirësimin e dizajnit dhe mbështetjen e novacionit për t'i bërë plastikat dhe produktet plastike më të lehta për t'u ricikluar;
- zgjerimin dhe përmirësimin e grumbullimit të veçantë të mbetjeve plastike për të siguruar lende të pare cilësore në industrinë e riciklimit;
- zgjerimin dhe modernizimin e kapacitetit të BE-së për ndarje dhe riciklimin;
- Krijimin e tregjeve të besueshme për plastikat e ricikluara dhe të rinovueshme.

3.1.2 *Kuadri rregullator evropian mbi menaxhimin e mbetjeve plastike*

Direktiva 94/62/KE e ndryshuar (Direktiva e Paketimit dhe Mbetjeve të Paketimit) ka për qëllim të harmonizojë masat në lidhje me menaxhimin e paketimit dhe mbetjeve të paketimit, me qëllim që, nga njëra anë, të parandalojë çdo ndikim të tyre në mjedisin e të gjitha Shteteve Anëtare si dhe të ekonomive të treta, ose të zvogëlojë një ndikim të tillë, duke siguruar kështu një nivel të lartë të mbrojtjes së mjedisit, dhe, nga ana tjetër, për të siguruar funksionimin e tregut të brendshëm dhe për të shmangur pengesat për tregtinë dhe shtrembërimin dhe kufizimin e konkurrencës brenda Komunitetit. Që nga ndryshimi i saj nga Direktiva (BE) 2015/720, Direktiva e Mbetjeve të Paketimit përmban dispozita specifike për të reduktuar përdorimin e qeseve transportuese plastike të lehta dhe një përkufizim të plastikës dhe llojeve të ndryshme të qeseve plastike.

Objektivat e reduktimit të mbetjeve

Direktiva Kuadër e Mbetjeve, në fuqi që nga korriku i vitit 2020, përcakton rregulla për Shtetet Anëtare të BE-së për të:

- Rritur ripërdorimin dhe riciklimin e mbetjeve bashkiake me 55% deri në vitin 2025
- Vendosur grumbullimin veçmas për tekstilet dhe mbeturinat e rrezikshme nga familjet deri më 1 janar 2025
- Siguruar që bio-mbeturinat të mblidhen veçmas ose të riciklohen në burim deri më 31 dhjetor 2023
- arritur objektivat e riciklimit specifik të materialeve deri në 2025 dhe 2030 për paketimin

Amendamenti i Direktivës kërkon nga Shtetet Anëtare të BE-së që të ndërmarrin veprime për të trajtuar konsumin dhe përdorimin e paqëndrueshëm të qeseve transportuese plastike të lehta. Masa të tilla mund të përfshijnë taksat ose tarifatat, objektivat e reduktimit ose ndalimet e drejtpërdrejta.

Direktiva e mbetjeve të paketimit kërkon nga vendet anëtare të BE-së që të sigurohet se ato kanë skemat EPR në funksionim për të gjitha llojet e paketimit deri në vitin 2024. **Direktiva 2008/98/KE, e**

ndryshuar (Direktiva Kornizë e Mbetjeve) përcakton një kuadër ligjor për trajtimin e mbetjeve dhe përfshin përcaktimet e mbetjeve, riciklimit dhe riperdorimit; kriteret e përfundimit të mbeturinave; parimin ndotësi paguan; konceptin e hierarkisë së mbetjeve; dhe konceptin e përgjegjësive të zgjeruar të prodhuesve (EPR). Prodhuesit e qeseve transportuese plastike shumë të lehta duhet të respektojnë rregullat e EPR. Atyre u kërkohet gjithashtu të përballojnë koston e fushatave të ndërgjegjësimit, grumbullimit të mbeturinave dhe pastrimit të mbeturinave.

Direktiva (BE) 2019/904 (Direktiva e Plastikës me një Përdorim) u miratua më 5 qershor 2019 për të synuar 10 produktet plastike me një përdorim që thuhet se gjenden më shpesh në plazhet dhe detet e Evropës. 10 produktet që trajtohen nga Direktiva janë: shkopinjte e pambukut për pastrimin e veshëve; luge, pirunë e thika, pjata, pipëza dhe trazues; tullumbace dhe shkopinjte për tullumbace; kontejnerë ushqimorë; gota për pije; shishet e pijeve; bishtat e cigareve; qese plastike; pako dhe mbështjellëse; dhe letra të lagura dhe sende sanitare.

Direktiva (BE) 2019/904 kërkon që të krijohen skema të zgjeruara të përgjegjësive të prodhuesit për disa lloje paketimi, duke përfshirë kontejnerët ushqimorë, pakot dhe mbështjellësit, kontejnerët e pijeve plastike dhe gotat e pijeve, duke përfshirë mbulesat dhe kapakët. Ajo kërkon gjithashtu që prodhuesit e letrave të lagura, tullumbaceve dhe prodhimeve të duhanit të mbulojnë disa kosto, duke përfshirë ato që kanë të bëjnë me masat e ndërgjegjësimit dhe pastrimit të mbeturinave. Për prodhime të tjera plastike me një përdorim, BE po përqendrohet në kufizimin e përdorimit të tyre nëpërmjet

- Reduktimit të konsumit nëpërmjet masave sensibilizuese
- futjes së kërkesave të projektimit, të tilla si një kërkesë për të lidhur kapakët me shishet
- Futjes së kërkesave për etiketim për të informuar konsumatorët mbi përmbajtjen plastike të produkteve, opsionet e asgjësimit që duhen shmangur dhe dëmin që i bëhet natyrës nëse produktet janë hedhur në mjedis
- futjes së detyrimeve të menaxhimit dhe pastrimit të mbetjeve për prodhuesit, duke përfshirë skemat e përgjegjësive të zgjeruar të prodhuesve

Objektivat specifike përfshijnë

- grumbullimin e ndarë për shishet plastike në masën 77% deri në vitin 2025 – duke u rritur në 90% deri në vitin 2029
- përfshirjen e 25% të plastikës së ricikluar në shishet e pijeve PET nga viti 2025, dhe 30% në të gjitha shishet e pijeve plastike nga viti 2030

Më 31 maj 2021 Komisioni publikoi udhëzimet mbi interpretimin dhe zbatimin e Direktivës së Plastikës me një Përdorim³.

Direktiva e Emetimeve Industriale (IED)⁴ është pjesa kryesore e legjislacionit të BE-së që trajton ndotjen industriale. Komisioni ka propozuar të përditësojë direktivën për të mbështetur industrinë në përpjekjet e tyre drejt synimit të BE-së për ndotje zero brenda vitit 2050, veçanërisht duke mbështetur teknikat dhe investimet në ekonominë qarkulluese. Në vitin 2022, Komisioni miratoi propozimet për rishikimin e IED dhe E-PRTR. Propozimet synojnë të përmirësojnë Direktivën duke rritur fokusin në efikasitetin dhe ripërdorimin e energjisë, ujit dhe materialeve, përveç nxitjes së përdorimit të kimikateve më të sigurta, më pak toksike, ose jo-toksike në proceset industriale.

³ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_21_2709

⁴ https://environment.ec.europa.eu/topics/industrial-emissions-and-safety/industrial-emissions-directive_en

Rishikimi i IED ofron një kuadër për funksionimin e instalimeve industriale të BE-së që është në përputhje me Marrëveshjen e Gjelbër Evropiane dhe planin e veprimit zero-ndotje.

3.1.3 *Ekonomia qarkulluese*

Një ekonomi qarkulluese⁵ përkufizohet si një ekonomi 'ku vlera e produkteve, materialeve dhe burimeve mbahet në ekonomi për sa më gjatë që të jetë e mundur dhe gjenerimi i mbetjeve minimizohet'.

Ekonomia qarkulluese është një model i prodhimit dhe konsumit, i cili përfshin ndarjen, dhënien me qira, ripërdorimin, riparimin, rinovimin dhe riciklimin e materialeve dhe produkteve ekzistuese sa më gjatë që të jetë e mundur. Në këtë mënyrë zgjatet cikli jetësor i produkteve. Në praktikë, kjo nënkupton reduktimin e mbeturinave në minimum. Kur një produkt arrin fundin e jetës së tij, materialet e tij mbahen brenda ekonomisë kudo që të jetë e mundur falë riciklimit. Këto mund të përdoren në mënyrë produktive vazhdimisht, duke krijuar kështu vlerë të mëtejshme.

Ekonomia qarkulluese do të

- Mundësojë një planet më të shëndetshëm dhe të redukojë ndotjen
- Ulë presionin mbi burimet natyrore si uji dhe përdorimi i tokës
- Reduktoje emetimet për të ndihmuar BE-në të bëhet kontinenti i parë neutral ndaj klimës
- Krijojë mundësi të reja biznesi dhe vende pune lokale e cilësore
- Mundësojë zinxhirë vlere më të qëndrueshëm

Ndarja e rritjes ekonomike nga përdorimi i burimeve dhe kalimi në sisteme arkulluese në prodhim dhe konsum është kyç për arritjen e neutralitetit të klimës së BE-së deri në vitin 2050. Plani i veprimit të ekonomisë qarkulluese, i miratuar në vitin 2020, paraqet mbi 35 pika veprimi. Masat që do të futen në kuadrin e planit të ri të veprimit synojnë të

- bëjnë prodhimet e qëndrueshme një normë në BE
- Fuqizojnë konsumatorëve dhe blerësit publikë
- Fokusohen në sektorët që përdorin shumicën e burimeve dhe ku potenciali për qarkullim është i lartë si: elektronika dhe ICT, bateritë dhe automjetet, paketimi, plastika, tekstilet, ndërtimi dhe ndërtesat, ushqimi, uji dhe lëndët ushqyese
- Garantojnë më pak mbeturina
- Bëjnë që qarkullimi të funksionojë për njerëzit, rajonet dhe qytetet,
- Udhëheqin përpjekjet globale mbi ekonominë rrethore

BE po ndërmerr veprime për të **adresuar ndotjen plastike dhe mbeturinat detare** për të përshpejtuar kalimin në një ekonomi plastike qarkulluese dhe të efektshme në përdorimin e burimeve. Rregullat dhe objektivat specifike zbatohen për disa fusha, duke përfshirë plastiket një përdorimshe, paketimin plastik, mikroplastikën, dhe së shpejti plastikat bio, të biodegradueshme dhe të kompostueshme.

BE identifikon plastikën si një përparësi kryesore dhe angazhohet të 'përgatisë një strategji që trajton sfidat e paraqitura nga plastika në të gjithë zinxhirin e vlerës dhe duke marrë parasysh të gjithë ciklin e tyre të jetës'. Në vitin 2017, Komisioni konfirmoi se do të përqendrohej në prodhimin dhe përdorimin e plastikës dhe do të punonte drejt qëllimit për të siguruar që të gjitha paketimet plastike të jenë të

⁵ Komunikimi nga Komisioni në Parlamentin Evropian, Këshilli, Komiteti Ekonomik dhe Social Evropian dhe Komiteti i Rajoneve, Mbyllja e lakut - Një plan veprimi i BE-së për Ekonominë Rrethore, COM(2015)614 final, p.1.

riciklueshme deri në vitin 2030. Strategjia plastike e BE-së, si pjesë e planit të veprimit të ekonomisë qarkulluese, përshkruan veprimet specifike më hollësisht.

Arritja e një ekonomie qarkulluese dhe neutrale ndaj klimës kërkon **mobilizimin e plotë të industrisë**.

Sipas planit të veprimit të ekonomisë qarkulluese të vitit 2020, Komisioni po punon për:

- Kërkesat e detyrueshme për përmbajtjen e ricikluar dhe reduktimin e mbeturinave për produktet kryesore
- Një kuadër i ri politikash mbi plastikën bio, të biodegradueshme dhe të kompostueshme për të sqaruar se ku këto plastika mund të sjellin përfitime të vërteta mjedisore
- masat për të trajtuar praninë e mikroplastikës të lëshuar pa dashje në mjedis, me qëllim reduktimin e mbeturinave plastike

Lëndë të para dytësore

BE do që të krijojë një treg që funksionon mirë për lëndët e para dytësore.

Në nëntor 2023, Këshilli dhe Parlamenti arritën një marrëveshje të përkohshme mbi aktin. Rregullat e reja vënë një objektiv të së paku 25% të konsumit vjetor të lëndëve të para kritike të BE-së që vjen nga riciklimi vendas.

Një mjedis pa helme

Që nga viti 2020, Strategjia e BE-së për Kimikatet për Qëndrueshmërinë synon të ndihmojë në sigurimin e kimikateve të sigurta si për shëndetin e njeriut, ashtu edhe për mjedisin.

Më 24 tetor 2022, sipas planit të veprimit të ekonomisë qarkulluese, BE miratoi një rishikim të rregullores mbi ndotësit organikë të vazhdueshëm (PoPs), kimikate të dëmshme që mund të gjenden në mbeturinat nga produktet e konsumit (p.sh. tekstile të papërshkueshme nga uji, plastika, dhe pajisje elektronike). Rregullat e reja synojnë të reduktojnë vlerat e kufizimit të përqendrimit për praninë e PoPs-ve në mbeturina, gjë që është vendimtare për ekonominë qarkulluese, ku mbeturinat do të përdoren gjithnjë e më shumë si lëndë e parë dytësore.⁶

Në qershor 2023, Këshilli i BE-së miratoi qëndrimin e tij negociues mbi rishikimin e rregullores së klasifikimit, etiketimit dhe paketimit të kimikateve të propozuara nga Komisioni. Masat e propozuara përfshijnë rregulla specifike për produktet kimike të rimbushshme, të cilat do të ndihmojnë në reduktimin e mbetjeve të paketimit.⁷

3.1.4 Monitorimi i ekonomisë rrethore

Komisioni Evropian ka ngritur një kuadër mbikëqyrës për të gjurmuar ecurinë drejt një ekonomie qarkulluese. Ky kuadër ofron një pikëpamje gjithëpërfshirëse pasi:

- mat përfitimet direkte dhe indirekte të "kalimit në ekonomi qarkulluese";
- vlerëson kontributin e një ekonomie qarkulluese në sigurimin e jetesës brenda kufijve të planetit; dhe
- Trajton rreziqet e furnizimit me energji dhe materiale.

⁶ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/10/24/council-formally-adopts-further-restrictions-to-forever-chemicals-in-waste/#:~:text=Council%20of%20the%20EU%20Press%20release%2024%20October,waste.%20Persistent%20organic%20pollutants%20are%20particularly%20harmful%20substances.>

⁷ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/06/30/council-adopts-position-on-the-regulation-for-classification-labelling-and-packaging-of-chemical-substances/>

Kuadri mbikëqyrës përbëhet nga 5 seksione tematike me gjithsej 11 tregues statistikorë, disa prej të cilëve kanë nën-tregues shtesë. Në disa raste, ka objektiva politikash që duhet të arrihen në të ardhmen dhe treguesit monitorojnë përparimin drejt këtyre objektivave. Kuadri aktual i monitorimit është një rishikim i kuadrit origjinal i cili u krijua në vitin 2018.

Treguesit u përzgjedhën për të kapur elementët kryesorë të një ekonomie qarkulluese. 11 treguesit, për të cilët të dhënat janë të disponueshme në bazën e të dhënave⁸, ndahen në 5 fusha tematike si më poshtë:

Zona tematike 1: Prodhimi dhe konsumi

- Konsumi i materialit
- Prokurimi publik i gjelbër
- Gjenerimi i mbeturinave

Zona tematike 2: Menaxhimi i mbetjeve

- Normat e përgjithshme të riciklimit
- Normat e riciklimit për linjat specifike të mbeturinave

Zona tematike 3: Lëndët e para dytësore

- Kontributi i materialeve të ricikluara në kërkesën e lëndëve të para
- Tregtimi i lëndëve të para të riciklueshme midis Shteteve Anëtare të BE-së dhe me pjesën tjetër të botës

Fusha tematike 4: Konkurrueshmëria dhe inovacioni

- Investimet private, vendet e punës dhe vlera e shtuar bruto
- Inovacioni

Fusha tematike 5: Qëndrueshmëria globale dhe elasticiteti

- Qëndrueshmëria globale nga ekonomia qarkulluese
- Elasticiteti nga ekonomia qarkulluese

3.1.5 Menaxhimi i mbetjeve

Të gjitha ekonomitë e Ballkanit Perëndimor⁹ kanë miratuar korniza ligjore për menaxhimin e mbetjeve bashkiake duke përafuar ose duke u frymëzuar nga legjislacioni i BE-së për mbetjet, veçanërisht nga Direktiva Kuadër për mbetjet. Megjithatë, për shumicën e ekonomive të Ballkanit Perëndimor, nevojitet një shtrirje dhe harmonizim i mëtejshëm me këtë direktivë. Zbatimi i kornizave ligjore është sfidues për shkak të mungesës së stafit, bashkëpunimit të pamjaftueshëm ndërinstytucional, mangësive të buxhetit dhe mekanizmave të dobët të zbatimit.

Problematikat kryesore:

- Sasitë në rritje të mbetjeve komunale dhe menaxhimi i papërshtatshëm i mbetjeve çojnë në ndotjen e mjedisit në ekonomitë e Ballkanit Perëndimor. Shumica e mbeturinave bashkiake dërgohen ende në vend-depozitime (landfille).

⁸ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/circular-economy/information-data#Production%20and%20consumption>

⁹ Briefing nr. 06/2022 Titulli: Menaxhimi i mbetjeve komunale në Ballkanin Perëndimor

EN HTML: TH-AM-22-006-EN-Q - ISBN: 978-92-9480-468-6 - ISSN: 2467-3196 - doi: 10.2800/132793

EN PDF: TH-AM-22-006-EN-N - ISBN: 978-92-9480-469-3 - ISSN: 2467-3196 - doi: 10.2800/58266

- Të dhënat mbi prodhimin dhe menaxhimin e mbetjeve janë kryesisht të pamjaftueshme, megjithëse shumë nisma janë në fuqi për të përmirësuar cilësinë e të dhënave.
- Ka një nevojë urgjente për të ngritur dhe investuar në sisteme grumbullimi të ndara dhe infrastrukturë riciklimi, dhe për të shfrytëzuar mundësinë për të rimarrë elementet e vlefshme.
- Objektivat për mbetjet bashkiake, kryesisht për riciklimin por edhe për grumbullimin dhe reduktimin e mbetjeve që përfundojnë në vend-depozitime, janë vendosur në legjislacionin, strategjitë dhe programet e mbetjeve. Shqipëria përpiqet të përafrojë objektivat e saj të mbetjeve me ato të vëna nga BE. Në disa raste, kjo rezulton në objektiva që duken ambicioze në krahasim me situatën aktuale dhe kapacitetin për ndryshim. Masat e zbatuara me qëllim arritjen e objektivave janë përgjithësisht të dobëta, veçanërisht për objektivat e riciklimit.
- Sfidat kryesore përfshijnë mungesën e burimeve financiare dhe stafit, bashkëpunimin e pamjaftueshëm ndërinstitucional dhe zbatimin e dobët të legjislacionit për mbetjet. Veprimtaritë e paligjshme, nën standard dhe informale pengojnë financimin dhe funksionimin e duhur të infrastrukturës ligjore dhe përmirësimin gradual të saj. Vendi do të përfitonte nga tarifat që janë më mirë të strukturuar për të mbuluar kostot e plota të grumbullimit dhe menaxhimit të mbetjeve dhe garantuar zbatimin më të efektshëm të ligjeve ekzistuese.
- Legjislacioni për mbetjet, duke përfshirë objektivat, po përshtatet ose po frymëzohet gjithnjë e më shumë nga direktivat e BE-së.

Një mundësi për të përmirësuar menaxhimin e mbetjeve është futja e sistemeve të përgjegjësive së zgjeruar të prodhuesve (EPR), pasi ato krijojnë mundësi për fonde shtesë për grumbullimin e ndarë të produkteve në fund të jetës dhe menaxhimin e duhur të tyre nëpërmjet parimit “ndotësi paguan”. Futja e skemave të përgjegjësive së zgjeruar të prodhuesve mund të japë fonde shtesë për përmirësimin e menaxhimit të mbetjeve, nëse ato janë projektuar, qeverisur dhe zbatuar mirë.

Sistemet EPR për paketimin janë zbatuar në Bosnje dhe Hercegovinë, Maqedoninë e Veriut dhe Serbi. Bosnja dhe Hercegovina dhe Maqedonia e Veriut kanë gjithashtu një sistem EPR në fuqi për mbetjet nga pajisjet elektrike dhe elektronike, ndërsa Kosova* dhe Mali i Zi planifikojnë të zbatojnë sisteme të tilla respektivisht në vitin 2022 dhe 2024. Shqipëria ka filluar të përgatisë një projekt-ligj që krijon bazën për një sistem EPR.

Megjithatë, për të dhënë rezultate të mira, kërkohet një qeverisje e mirë e sistemeve EPR. Mbeten sfida lidhur me efektivitetin e sistemeve EPR që janë aktualisht në fuqi, veçanërisht në lidhje me mënyrën e përcaktimit, mbledhjes dhe përdorimit të tarifave.

Në të gjitha ekonomitë e Ballkanit Perëndimor, me përjashtim të Malit të Zi, shumica e mbeturinave bashkiake mblidhen në vend depozitime jo-sanitare, disa prej të cilave menaxhohen nga bashkitë dhe të tjera janë të paligjshme, sipas informacioneve të siguruar nga autoritetet. Këto vende shpesh janë keq-projektuar, menaxhuar dhe operuar, duke paraqitur kërcënime serioze për shëndetin e njeriut dhe mjedisin. Mbeturinat zakonisht nuk janë të para-trajtuara, dhe, edhe pse të paligjshme, djegia e hapur e mbeturinave ndodh ende në Shqipëri, Kosovë* dhe Maqedoninë e Veriut.

Me përjashtim të Shqipërisë, aktualisht në Ballkanin Perëndimor nuk ka impiante për djegien e mbeturinave. Megjithatë, një fabrikë e djegies së mbeturinave filloi punën në Serbi në vitin 2022; Maqedonia e Veriut po planifikon ndërtimin e një centrali për djegien e mbeturinave për energji; dhe studimet paraprake po e shqyrtojnë këtë mundësi në Bosnje-Hercegovinë.

Ka një nevojë urgjente për të futur dhe zgjeruar sisteme të veçanta grumbullimi dhe për të përmirësuar infrastrukturën e riciklimit, dhe për të parandaluar hedhjen e mbeturinave në landfillet (e paligjshme).

Bashkëpunimi në të gjithë rajonin dhe me industrinë rajonale mund të ndihmojë në ndërtimin si të një sektori riciklimi ekonomikisht të qëndrueshëm, ashtu edhe të kërkesës për materiale të ricikluara, duke krijuar kështu një ekonomi qarkulluese rajonale.

3.1.6 Menaxhimi i plastikës

Prodhimi¹⁰, konsumi dhe mbeturinat plastike po zgjerohen në mënyrë eksponenciale, duke ndikuar në ekosistemet detare, të ujërave të ëmbla dhe tokësore dhe duke kontribuar në emetimin e gazeve me efekt serrë (GES) dhe të kimikateve të rrezikshme me pasoja për shëndetin e njeriut, ekonominë dhe mirëqenien sociale anembanë botës.

Perspektiva globale e plastikës NXITESIT EKONOMIKË, NDIKIMET MJEDISORE DHE OPSIONET E POLITIKAVE¹¹

Programi i Integruar i Zgjidhjeve Qarkulluese për Ndotjen e Plastikës trajton ndotjen plastike duke përdorur përqsje të ekonomisë qarkulluese. Përparësia do të jetë paketimi, veçanërisht ai me një përdorim lidhur me sektorin e ushqimit dhe pijeve, pasi është burimi kryesor i mbetjeve plastike në ekonominë në zhvillim.

Ndërhyrjet¹² do të përfshijnë të gjithë zinxhirin e vlerës të produkteve plastike, nga prodhimi në konsum deri te asgjësimi. Një përqsje e tillë gjithëpërfshirëse shfrytëzon lidhjet ndërmjet proceseve dhe sektorëve që kontribuojnë në ndotjen plastike. Ndërsa përpjekjet për ndotjen plastike priren të përqendrohen te grumbullimi, riciklimi dhe pastrimi i mbeturinave, GEF do t'i japë përparësi veprimeve në fillim të zinxhirit të vlerës, pra, prodhimit dhe konsumit. Duke u përshtatur me përpjekjet ekzistuese të menaxhimit të mbetjeve, programi do të trajtojë zinxhirin e plotë të vlerës.

Programi thekson masat në rrjedhën e sipërme për të reduktuar prodhimin dhe konsumin e plastikës, angazhimin e sektorit privat dhe paketimin me një përdorim për sektorët e ushqimit dhe pijeve. Programi ka disa objektiva:

- Të eliminojë prodhimin dhe përdorimin e produkteve plastike problematike dhe të panevojshme (p.sh., paketimi plastik me një përdorim) dhe heqë nga përdorimi produktet plastike që përmbajnë kimikate të demshme, duke përdorur kiminë e gjelbër për të krijuar materiale të qëndrueshme.
- Të nxisë ide inovatore qarkulluese nëpërmjet rritjes së ripërdorshmërisë, riciklueshmërisë dhe kompostimit të produkteve; të nxisë më shumë modele biznesi buzuar në ripërdorimin, rimbushjen, riparimin, ripërpunimin dhe riciklimin e, duke përfshirë shërbimin si produkt; të ridizenjojë produktet drejt përdorimit të materialeve të ricikluara, të cilat janë të riciklueshme dhe janë të sigurt nëse derdhen në det; dhe të promovojë zgjidhje novatore të tilla si programet për kontejnerë ushqimorë të ripërdorshëm për produktet e vetëshërbimit.
- Të sigurojë që produktet të ripërdoren ose riciklohen duke ndryshuar sjelljen e konsumatorit, duke përmirësuar grumbullimin dhe riciklimin e mbeturinave dhe duke nxitur tregjet për materiale të ricikluara.

¹⁰ Zgjidhje rrethore për ndotjen plastike Programi i Integruar, 2022, www.thegef.org

¹¹ Global Plastics Outlook SHOFERËT EKONOMIKË, NDIKIMET MJEDISORE DHE OPSIONET E POLITIKAVE, OECD 2022 <https://doi.org/10.1787/de747aef-en>.

¹² GEF_IP_PlasticPollution_2022_10_12_0.pdf

- Të krijojë kushte lehtësuese duke forcuar koordinimin përgjatë zinxhirit të vlerës të produkteve plastike, duke ndarë praktikat më të mira dhe duke vendosur mjete transparente të monitorimit dhe vlerësimit.

3.1.7 Marrëveshja e Gjelbër

Marrëveshja e Gjelbër Evropiane (EGD)¹³ vendosi bazat për këtë ndryshim transformues. Të 27 vendet anëtare të BE-së u angazhuan ta kthejnë BE-në në kontinentin e parë neutral ndaj klimës deri në vitin 2050. Për të arritur atje, ata u zotuan të reduktojnë emetimet me të paktën 55% deri në vitin 2030, krahasuar me nivelet e vitit 1990. Për të ndërtuar një planet të shëndetshëm për të gjithë, Marrëveshja e Gjelbër Evropiane kërkon që midis të tjerash, BE të mbikqyrë, raportoje, parandalojë dhe rregullojë ndotjen e ajrit, ujit, tokës dhe prodhimeve të konsumit.

Qëllimet kryesore të EGD janë një Bashkim Evropian neutral për emetimet e karbonit neto deri në vitin 2050 dhe një shkëputje e rritjes ekonomike nga përdorimi i burimeve. EGD nuk është një ligj, por një strategji e përgjithshme politike, që përshkruan ambiciet dhe qëllimet në sektorë të ndryshëm të politikës. Për zbatimin e saj, rregullat dhe standardet ekzistuese do të rishikohen gjatë viteve të ardhshme dhe ligjet dhe direktivat e reja do të zhvillohen dhe zbatohen. Janë tetë fusha kyçe që përbëjnë Marrëveshjen e Gjelbër:

- 1) Rritja e ambicies klimatike të BE për 2030 dhe 2050
- 2) Furnizimi me energji të pastër, të përballueshme dhe të sigurt
- 3) Mobilizimi i industrisë për një ekonomi të pastër dhe qarkulluese
- 4) Ndërtimi dhe rinovimi me përdorim efikas të energjisë dhe burimeve
- 5) Ambicie për ndotje zero për një mjedis pa lëndë toksike
- 6) Ruajtja dhe restaurimi i ekosistemeve dhe biodiversitetit
- 7) Nga Ferma në Pjatë: një sistem ushqimor i drejtë, i shëndetshëm dhe miqësor ndaj mjedisit
- 8) Përsheptimi i kalimit në lëvizshmëri të qëndrueshme dhe të zgjuar

Marrëveshja e Gjelbër Evropiane nuk është një strategji e vetme që ofron zgjidhjen për sfidat e shumta mjedisore dhe klimatike të Evropës. Përkundrazi, ajo paraqet një koleksion objektivash, synimesh dhe objektivash që do të zbatohen gjatë dhjetë viteve të ardhshme. Ajo siguron kuadrin mbizotërues për tranzicionin e nevojshëm të gjelbër.

3.1.8 Agjenda e gjelbër për Ballkanin Perëndimor

Një Strategji e Re e Rritjes për Ballkanin Perëndimor kalon nga një model tradicional ekonomik në një ekonomi të qëndrueshme në përputhje me Marrëveshjen e Gjelbër Evropiane. Në përputhje me ambicien e BE-së për t'u bërë neutral ndaj klimës deri në vitin 2050, rajoni është angazhuar gjithashtu për të arritur neutralitetin e karbonit deri në vitin 2050, dhe për t'u rreshtuar me elementët kryesorë të Marrëveshjes së Gjelbër Evropiane duke miratuar Axhendën e Gjelbër për Ballkanin Perëndimor (GAWB) në Samitin në Sofje në vitin 2020, dhe më pas Planin e Veprimit për GAWB, në Samitin e Bërdos në tetor 2021.

Këshilli i Koordinimit Rajonal (RCC)¹⁴ ka koordinuar procesin e hartimit të Deklaratës dhe Planit të Veprimit të GAWB bazuar në konsultimet intensive me të gjithë palët e interesuara për të identifikuar

¹³ commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_en

¹⁴ https://www.rcc.int/priority_areas/61/green-agenda-for-the-western-balkans

hapat konkretë, mbështetjen e organizatave dhe strukturave dhe një afat kohor tregues për çdo masë që do të zbatohet.

QËLLIMET DHE OBJEKTIVAT

Qëllimi kryesor është të arrihet neutraliteti i karbonit deri në vitin 2050 dhe të përputhet me elementët kryesorë të Marrëveshjes së Gjelbër Evropiane.

- Objektivat
- Burime të pastra të energjisë dhe mbrojtja e klimës
- Kalimi në një ekonomi qarkulluese
- Pastrimi i ajrit, ujit dhe tokës nga ndotja
- Ngritja e bujqësisë dhe sistemeve ushqimore të qëndrueshme
- Mbrojtja e biodiversitetit dhe ekosistemeve

Plani i Veprimit i GAWB parashikon 58 veprime dhe 7 udhëzues për zbatimin që janë të fokusuar në: politikën për klimën, energjinë e qëndrueshme, lëvizshmërinë e qëndrueshme, ekonominë qarkulluese, eliminimin e ndotjes, bujqësinë dhe ushqim të qëndrueshëm dhe mbrojtjen e natyrës dhe biodiversitetit. Ndër të tjera, Plani parashikon miratimin e objektivave të Politikës së Energjisë dhe Klimës 2030 për të përfshirë çmimin e karbonit, planet për heqjen nga përdorimi të qymyrit, kontrollin e ndotjes, dhe mbrojtjen e natyrës e biodiversitetit, integrimin rajonal dhe një afat kohor tregues për harmonizimin me Sistemin e Tregtimit të Emetimeve të BE-së që nga viti 2024.

3.2 Legjislacioni shqiptar mbi menaxhimin e mbetjeve dhe mbetjeve plastike

3.2.1 Fakte dhe shifra rreth ndotjes nga mbeturinat e paketimit (plastik)

Shqipëria nuk ka sistem të përgjegjësive së zgjeruar të prodhuesve (EPR). Sasia e paketimit të hedhur në treg nuk raportohet. Këto të dhëna pritet të mblidhen sapo Shqipëria të miratojë Ligjin e ri të pritshëm për EPR në vitin 2024 kur të zbatohet detyrimi për importuesit dhe prodhuesit për të raportuar të dhënat.

Sipas Statistikave Shqiptare (INSTAT), Shqipëria administron rreth 1.1 milion ton mbetje bashkiake, nga të cilat letra dhe kartoni përfaqësojnë rreth 8% të totalit të mbetjeve të menaxhuara dhe plastika arrin në rreth 9%. Megjithatë, këto të dhëna mbeten të vjetruara për shkak të mungesës së një sistemi të duhur të matjes dhe raportimit të të dhënave në Shqipëri.

Shqipërisë i mungon një sistem i grumbullimit të ndarë të mbetjeve. Aktualisht ka vetëm shtatë skema të vogla të grumbullimit të plastikës në shtatë bashki të vendit, ndërsa sasia e materialit të mbledhur nga mbledhësit e mbeturinave raportohet të jetë rreth 18%, kryesisht plastikë.

Shqipëria ka miratuar kohët e fundit një Strategji dhe Plan të ri të Menaxhimit të Mbetjeve për periudhën 2020-2035 për t'u përshtatur me kërkesat themelore të politikave të BE-së në sektorin e menaxhimit të mbetjeve. Ky kuadër strategjik synon të sigurojë shërbime gjithëpërfshirëse të grumbullimit të mbetjeve bashkiake për të gjithë banorët në të gjithë Shqipërinë.

Për më tepër, strategjia përcakton masat për grumbullimin e veçantë të mbeturinave dhe vendos objektiva ambicioze për riciklimin dhe rimëkëmbjen e rrjedhave të ndryshme të mbeturinave, duke përfshirë mbetjet plastike.

3.2.2 Rruga e Shqipërisë drejt anëtarësimit në BE

Pas identifikimit fillestar si kandidat potencial për anëtarësim në Bashkimin Evropian (BE), gjatë Samitit të Këshillit Evropian të Selanikut në vitin 2003, BE mbetet plotësisht e angazhuar për pranimin e Shqipërisë në BE. Pas hapjes së negociatave të pranimit me Shqipërinë (dhe Maqedoninë e Veriut) në vitin 2020, Konferenca Ndërqeveritare e vitit të kaluar mbi negociatat e pranimit nisi proceset e mëtejshme të shqyrtimit nga ana e Komisionit të BE-së (EEAS, 2022). Këto janë ekzaminime përgatitore dhe analitike të të ashtuquajturit *acquis* të BE-së, një koleksion i të drejtave dhe detyrimeve të përbashkëta që do të zbatohen nga shtetet anëtare të saj, të cilat përbëjnë bazën e negociatave të pranimit (EUR-Lex, 2023). Shqipëria tani është në proces të zbatimit të reformave të nevojshme për të negociuar.

Aktualisht, *acquis* përbëhet nga 35 kapituj, me kapitullin 27 të dedikuar posaçërisht për Mjedisin dhe Ndryshimet Klimatike. Ky kapitull i veçantë konsiderohet të jetë ndër më gjithëpërfshirësit dhe më sfiduesit për t'u zbatuar (SANE27, 2023b) Meqenëse është ndërsektorial dhe përfshin një sërë ministrish dhe agjencish në kuadër të transpozicionit dhe zbatimit të 79 Direktivave dhe Rregulloreve¹⁵. Për Shqipërinë, të gjitha detyrimet e raportimit, planifikimin e politikave, formulimin e strategjisë dhe monitorimin e zbatimit koordinohen nga Ministria e Turizmit dhe Mjedisit (MTE) si institucioni kryesues (GIZ & MTE, 2020). Zëvendës Ministri i MTE-së kryeson Grupin Ndër-Institucional të Punës për kapitullin 27 (IIWG27) (SANE27, 2023b). Përpjekja përgatitore për negocimin e kapitullit 27 parashikohet të shtrihet gjatë katër deri pesë viteve të ardhshme (SANE27, 2023b). Siç mund të shihet në tabelën më poshtë, Shqipëria ka përparuar ndjeshëm në transpozicionin e ligjeve të kërkuara nga *acquis* i BE-së. Një sfidë për vitet e ardhshme do të jetë zbatimi i këtyre ligjeve, dhe prodhimi i të dhënave të nevojshme me cilësi të lartë për të mbështetur përparimin e arritur¹⁶.

Tabela 1 - Lista e akteve ligjore të BE-së të transpozuar në kuadrin ligjor shqiptar

Emri i Aktit Ligjor të BE-së	Kompetenca	Niveli i transpozicionit	Niveli i zbatimit
Kuadri i mbetjeve 2008/98/KE	MTE	62%	Pjesërisht
86/278/EEC Llumi i ujërave të zeza	MARD	100%	Faza fillestare
Bateritë 2006/66/EC	MTE	92%	Faza fillestare
94/62/EC Paketimi	MTE	66%	Faza fillestare
96/59/EC PCB/PCT	MTE	87%	Faza fillestare
ELV 2000/53/EC	MTE	82%	Pjesërisht
2011/65/EU RoHS(ndryshuar)	MTE	7%	Nuk ka filluar
2012/19/BE WEEE	MTE	60%	Faza fillestare
1999/31/EC Landfill	MIE / MTE	83%	Faza fillestare
EC/1013/2006 Dërgesa e mbeturinave	MTE	12%	Faza fillestare
2006/21/KE Mbetjet minerare	MIE	52%	Pjesërisht

¹⁵ "Rregulloret kanë forcë ligjore detyruese në të gjithë çdo Shtet Anëtar [të BE-së] dhe hyjnë në fuqi në një datë të caktuar në të gjitha Shtetet Anëtare. Direktivat përcaktojnë disa rezultate që duhen arritur, por çdo Shtet Anëtar është i lirë të vendosë se si të transpozojë direktivat në ligjet kombëtare" (USDA, 2023).

¹⁶ Të tjera, marrëveshjet lidhur me menaxhimin e mbetjeve në kapitullin 27 përfshijnë cilësinë e ajrit, cilësinë e ujit, mbrojtjen e natyrës, kontrollin e ndotjes industriale dhe menaxhimin e rrezikut, kimikatet, zhurmën dhe ndryshimet klimatike si dhe çështjet horizontale

Emri i Aktit Ligjor të BE-së	Kompetenca	Niveli i transpozicionit	Niveli i zbatimit
1257/2013/EU Riciklimi i anijeve	MTE / MIE	1%	Nuk ka filluar
2019/904/EU Reduktimi plastik	MTE	8%	Faza fillestare
Burimi: SANE27, 2023a (e pabotuar)			

Përpjekjet e vazhdueshme politike shqiptare dhe mbështetja e gjerë për pranimin në BE në të gjithë shoqërinë shqiptare (Rama, 2021), në kombinim me një interes vetjak të BE-së për zgjerimin (Alemanno, 2023), e bëjnë më të mundshme negociimin e suksesshëm të kapitullit 27. Një afat kohor më i hollësishëm dhe piketat e negociatave nuk mund të parashikohen në këtë moment.

Tabela 2 - Rruga e Shqipërisë drejt anëtarësimit në BE

2003	Shqipëria identifikohet si kandidate potenciale për anëtarësim në BE gjatë samitit të Këshillit Evropian të Selanikut
2009	Paraqitja e aplikimit formal nga Shqipëria
2010	Komisioni vlerëson se para se të hapen negociatat e pranimit, Shqipëria ende duhet të arrijë një shkallë të nevojshme të përputhshmërisë me kriteret e anëtarësimit
2012	Komisioni rekomandon që Shqipërisë t'i jepet statusi kandidat i BE-së, pas përfundimit të masave kyçe në fushat e reformës gjyqësore dhe të administratës publike dhe rishikimit të rregullave të procedurave parlamentare
2014	Shqipërisë i jepet statusi kandidat nga BE
2018	Komisioni lëshon një rekomandim të pakushtëzuar për të hapur negociatat e pranimit
2019	Këshilli Evropian përcakton rrugën drejt hapjes së negociatave të pranimit në varësi të përparimit të bërë në fusha kyçe të tilla si gjyqësori apo lufta kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar
2020	Këshilli Evropian miraton vendimin e Këshillit të Çështjeve të Përgjithshme për hapjen e negociatave të pranimit me Shqipërinë
2022	Konferenca Ndërqeveritare mbi negociatat e pranimit mbahet me Shqipërinë. Komisioni fillon procesin e shqyrtimit
2023	Për të shqyrtuar progresin e marrëdhënieve BE-Shqipëri, të dy palët takohen në këshillin e Stabilizim-Asociimit BE-Shqipëri. Të fundit nga 12 takimet e deritashme u mbajtën më 16 mars 2023 Dy takime shqyrtimi për grupin (cluster) 4 "Green Agenda & sustainable connectivity" (që përfshin kapitullin 27) u mbajtën në mars dhe shtator 2023

3.2.3 KUADRI LIGJOR DHE INSTITUCIONAL KOMBËTAR

Ministria e Turizmit dhe Mjedisit, duke qenë një institucion politikë bërës, ka përparuar në hartimin dhe miratimin e kuadrit ligjor në fushën e mbetjeve në përputhje me direktivat dhe rregulloret e BE-së. Një nga sfidat që dalin nga legjislacioni është zbatimi i plotë i tij. Mungesa e aplikueshmërisë vjen edhe si fakt i mbivendosjes së kompetencave të institucioneve qendrore dhe vendore. Ka edhe raste kur disa detyra nuk mbulohen nga asnjë nga institucionet. Lista e ligjeve dhe rregulloreve të miratuara mbi mbetjet është e gjatë. Për t'u përmendur janë:

3.2.4 KUADRI LIGJOR KRYESOR

- ☞ Ligji Nr. 10431, datë 09.06.2011 "Për mbrojtjen e mjedisit", i ndryshuar.
- ☞ Ligji Nr. 10463, datë 22.09.2011 "Për menaxhimin e integruar të mbetjeve", i ndryshuar.
- ☞ Ligji Nr. 8094/1996 "Për eliminimin e mbetjeve publike" siguron bazën ligjore përmes së cilës bashkitë mund të kontraktojnë shërbimin ndaj palëve të treta me kontrata administrimi që mund të zgjasin deri në 5 vjet.
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave Nr. 99, datë 18.02.2005 "Për miratimin e katalogut të klasifikimit të mbetjeve shqiptare", i ndryshuar.
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave Nr. 177, datë 06.03.2012 "Për paketimin dhe mbeturinat e tyre".
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave nr.178, datë 06.03.2012 "Për djegien e mbetjeve".
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave nr.452, datë 11.07.2012 "Për vend-depozitimet (landfillet) e mbetjeve".
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave nr.705, datë 10.10.2012 "Për mbetjet e automjeteve në mbarim të jetës".
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave nr.765, datë 07.11.2012 "Për miratimin e rregullave për grumbullimin dhe trajtimin e diferencuar të vajrave të përdorura".
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave Nr. 866, datë 4.12.2012 "Për bateritë, akumulatorët dhe mbeturinat e tyre".
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave Nr. 957, datë 19.12.2012 "Për mbetjet nga pajisjet elektrike dhe elektronike".
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave Nr. 117, datë 13.02.2013 "Mbi kriteret në bazë të të cilave përcaktohet se kur disa lloje të metaleve skrap pushojnë së qeni mbeturina".
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave nr.967, datë 25.10.2013 "Për ngritjen e grupit të punës për Komitetin e Menaxhimit të Integruar të Mbetjeve".
- ☞ Vendimi i Këshillit të Ministrave nr.798, datë 29.09.2010 "Për miratimin e rregullores "Për administrimin e mbetjeve spitalore".
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave Nr. 229, datë 23.04.2014 "Për miratimin e rregullave për transferimin e mbetjeve jo të rrezikshme dhe informacionin që duhet të përfshihet në dokumentin e transferimit".
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave Nr. 371, datë 11.06.2014 "Për miratimin e rregullave për dorëzimin e mbetjeve të rrezikshme dhe dokumentin e dorëzimit të tyre".
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave Nr. 418, datë 25.06.2014 "Për grumbullimin e diferencuar të mbetjeve në burim".
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave nr.608, datë 17.09.2014 "Për përcaktimin e masave të nevojshme për grumbullimin dhe trajtimin e bio-mbetjeve, si dhe kriteret dhe afatet e reduktimit të tyre".
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave Nr. 641, datë 01.10.2014 "Për miratimin e rregullave për eksportin e mbetjeve dhe tranzitin e mbetjeve jo të rrezikshme dhe mbetjeve inerte".
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave nr.127, datë 11.02.2015 "Kërkesat për përdorimin e llumit të ujërave të ndotura në bujqësi".

- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave Nr. 387, datë 06.05.2015 "Për rregullat për kontrollin e asgjësimit të PCB/PCT-ve, dezinfektimin ose asgjësimin e pajisjeve që përmbajnë PCB/PCT dhe/ose asgjësimin e mbetjeve të PCB/PCT-ve të përdorura".
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave nr.575, datë 24.06.2015 "Për miratimin e kërkesave për menaxhimin e mbetjeve inerte".
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave Nr. 687, datë 29.7.2015 "Për miratimin e rregullave për mbajtjen, përditësimin dhe publikimin e statistikave të mbetjeve".
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave nr.1104, datë 28.12.2015 "Për miratimin e kërkesave për parandalimin e shkarkimit të mbeturinave, të krijuara nga anijet dhe tepricat nga ngarkesat, në det".
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave Nr. 652, datë 14.09.2016 "Mbi rregullat dhe kriteret për menaxhimin e mbetjeve nga gomat e përdorura".
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave nr.232, datë 26.4.2018 "Për disa ndryshime dhe shtesa në vendimin nr.177, datë 6.3.2012, të Këshillit të Ministrave, "Për paketimin dhe mbeturinat e tyre".
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave Nr. 319, datë 31.5.2018 "Për miratimin e masave për kostot e menaxhimit të integruar të mbetjeve".
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave nr.389, datë 27.6.2018 "Për disa ndryshime dhe shtesa në vendimin nr.452, datë 11.7.2012, të Këshillit të Ministrave, "Për vend-depozitimet (landfillet) e mbetjeve".
- ☞ Vendim i Këshillit të Ministrave Nr. 660, datë 31.10.2018 "Për miratimin e kërkesave për administrimin e mbetjeve metalike".

Këto akte trajtojnë aspekte specifike të zbatimit të ligjit për menaxhimin e integruar të mbetjeve, ngarkojnë me përgjegjësi aktorët e pushtetit qendror dhe vendor si dhe publikun, vendosin objektiva dhe përcaktojnë afatet e përmbytjes së tyre. Megjithatë, ato karakterizohen nga një tipar i përbashkët: pamundësia e zbatimit për shkak të mungesës së mbështetjes financiare për çdo akt, përgjegjësi apo objektiv që ata përcaktojnë. Nga ana tjetër, lidhur me objektivat, afatet e përcaktuara në këto akte janë tejkaluar në shumë raste. Për këtë arsye, ato duhet të rishikohen, të përditësohen, të lidhen me afatet kohore dhe rishikimin e nivelit objektiv të treguesve sipas objektivave.

3.2.5 DOKUMENTI I POLITIKAVE STRATEGJIKE

Në Shqipëri gjatë viteve të fundit është rritur sasia e prodhimit të mbetjeve, ndërsa mënyra e menaxhimit të tyre ka vend për përmirësim. Zbatimi i Dokumentit të Politikave Strategjike do të kërkojë një riorganizim thelbësor institucional, për të sqaruar strukturat përgjegjëse për hartimin dhe zbatimin e legjislacionit për menaxhimin e integruar të mbetjeve, si dhe detyrat institucionale, për të arritur objektivat e reduktimit, ripërdorimit dhe riciklimit.

Menaxhimi i mbetjeve kryhet në të gjitha zonat urbane dhe më pak në zonat rurale. Mbeturinat hidhen kryesisht në vende të caktuara nga Njësitë e Vetëqeverisjes Vendore, por ka sasi që hidhen edhe në vende të paautorizuara, përgjatë rrugëve dhe pranë vendbanimeve. Shërbimi i menaxhimit të mbetjeve kryhet nëpërmjet kontraktimit nga Njësitë e Vetëqeverisjes Vendore të ndërmarrjeve private ose nëpërmjet kompanive të tyre dhe këto kontrata zakonisht janë me kohëzgjatje 3-5 vjet.

Infrastruktura e grumbullimit është e dobët, pasi numri i kontejnerëve shpesh është i pamjaftueshëm. Pajisjet e grumbullimit (kontejnerët dhe kamionët) nuk janë sipas standardeve evropiane dhe kanë nevojë për rinovim të vazhdueshëm. Industria e riciklimit është një nga aktoret më të rëndësishëm në

menaxhimin e mbetjeve. Vetë riciklimi është ndoshta elementi më thelbësor dhe forma më e njohur e reduktimit të mbetjeve që bëhet nëpërmjet një zinxhiri procesesh duke përfshirë ndarjen në burim, grumbullimin, përzgjedhjen dhe përpunimin e veçantë, gjë që çon në reduktimin e një sasive të konsiderueshme mbetjesh që depozitohen në landfill.

Riciklimi ka përparuar në krahasim me disa vite më parë, pasi janë ngritur kompani që mbledhin metale, plastikë, letër dhe xham dhe i riciklojnë ato. Ka filluar edhe grumbullimi dhe menaxhimi i rrjedhave të tjera të mbeturinave. Për t'u përmendur janë mbetjet spitalore, bateritë, vajrat, pajisjet elektrike dhe elektronike. Përpjekjet për të ndarë mbeturinat në burim kanë qenë të shpeshta, por pa rezultate pozitive. Kjo është për shkak të mungesës së plotë të infrastrukturës si dhe ndërgjegjësimit të publikut. Lidhur me përgatitjen e kuadrit ligjor në fushën e mbetjeve vërehet një pajtueshmëri me direktivat dhe rregulloret e BE-së, por aplikimi i plotë i tij mbetet ende një sfidë. Gjithashtu, menaxhimi i integruar i mbetjeve kërkon instrumente financiare që do të bëjnë të mundur arritjen e objektivave të dokumentit strategjik. Instrumentet financiare përfshijnë:

- Planifikimin afatmesëm të buxhetit në nivel qendror.
- Dhënia e një fondi dedikuar mjedisit, bazuar në numrin e popullsisë që jepet çdo vit për Njësitë e Vetëqeverisjes Vendore.

Zbatimi i Strategjisë do të kërkojë një angazhim të madh financiar të qeverisë në nivel kombëtar dhe lokal për të trajtuar menaxhimin e mbetjeve si një sektor strategjik. Një rol të rëndësishëm luan edhe sektori privat, i cili do të jetë mbështetësi kryesor në lidhje me financimin për përmirësimin e sistemit të menaxhimit të mbetjeve.

3.3 HIERARKIA E PLANIFIKIMIT

Zbatimi i sistemit të integruar të menaxhimit të mbetjeve duhet të drejtohet nëpërmjet katër niveleve të instrumenteve të planifikimit.

1. DOKUMENTI I POLITIKAVE STRATEGJIKE DHE PLANI KOMBËTAR I VEPRIMIT

Dokumenti i politikave strategjike të mbetjeve, i cili është niveli më i lartë i planifikimit, është një dokument veprimi për të ardhmen, është guri i themelit, ku vendosen strategjitë dhe planet, rregullohen marrëdhëniet dhe drejtohen burimet. Ky dokument shërben:

- Politikë-bërësit për të udhëhequr vendim-marrjen drejt menaxhimit të mirë të mbetjeve;
- Administratën për hartimin e strategjive, planeve dhe programeve të zhvillimit;
- Qeverinë për krijimin dhe përmirësimin e institucioneve përgjegjëse;
- Financën për orientimin e buxheteve;
- Institucioneve batuese për të kuptuar drejtimin dhe qëllimin e punës së tyre;
- Pjesëmarrjes së publikut për ndërgjegjësimin dhe vlerësimin e ndikimit në mjedis nga mbeturinat, për të siguruar zhvillimin e qëndrueshëm të mjedisit për brezat e ardhshëm.

Politika duhet të japë udhëzime dhe orientime për një periudhë të caktuar kohe.

2. PLANI KOMBËTAR SEKTORIAL PËR MENAXHIMIN E MBETJEVE TË NGURTA

Plani Kombëtar Sektorial për menaxhimin e mbetjeve të ngurta përfaqëson dokumentin e nivelit të dytë të planifikimit për menaxhimin e mbetjeve i cili përcakton kornizën e planifikimit lidhur me investimet në infrastrukturë në nivel kombëtar dhe atë të Zonave të Menaxhimit të Mbetjeve.

Plani Kombëtar Sektorial për menaxhimin e mbetjeve të ngurta duhet të orientohet drejt:

- Identifikimit dhe përcaktimit të metodologjisë dhe teknologjisë për investimet e ardhshme të trajtimit të mbetjeve për sistemin e integruar të menaxhimit të mbetjeve duke përfshirë pajisjet për grumbullimin e mbetjeve, kompostimin, riciklimin, djegien për energji dhe asgjësimin në bazë të Zonave të Menaxhimit të Mbetjeve;
- Përcaktimin e kostove dhe tarifave lidhur me hedhjen e mbeturinave në impiantet e trajtimit dhe stacionet e transferimit të mbetjeve;
- Një sistemi objektiv, i verifikueshëm dhe transparent i prioriteteve të investimeve të infrastrukturës së menaxhimit të mbetjeve që ndërtohet në bazë të vlerësimit të nevojave dhe ndikimeve.

3. PLANET RAJONALE/ZONALE

Zbatimi i Dokumentit të Politikave Strategjike dhe Planit Kombëtar Sektorial për menaxhimin e mbetjeve të ngurta kërkon hartimin e Planeve Rajonale/Zonale për çdo Zonë të Menaxhimit të Mbetjeve. Këto plane duhet të bazohen në Studime Realizueshmërie të cilat hartohen nga ministria përgjegjëse në bazë të parimeve dhe standardeve evropiane për mbrojtjen e mjedisit si dhe njohuritë më të mira ekzistuese.

4. PLANET LOKALE

Çdo njësi e qeverisjes vendore ose grup njësisish të qeverisjes vendore harton planin vendor të menaxhimit të integruar të mbetjeve për territorin nën juridiksionin e saj, në përputhje me planin kombëtar dhe planin rajonal të menaxhimit të integruar të mbetjeve.

4 Gjendja aktuale e sistemit lokal të menaxhimit të mbetjeve

Në Shqipëri, menaxhimi i mbetjeve bashkiake është përgjegjësi e bashkive, siç përcaktohet nga ligji organik për vetëqeverisjen dhe ligji kuadër për menaxhimin e integruar të mbetjeve. Bazuar në legjislacionin ekzistues, bashkitë janë përgjegjëse për miratimin e planeve të menaxhimit të mbetjeve, të cilat duhet të përputhen me planet rajonale dhe kombëtare dhe të transpozojnë të gjitha kërkesat ligjore në masa.

Sipas INSTAT, në vitin 2020, prodhimi i raportuar i mbetjeve bashkiake në Shqipëri arriti në rreth 1.17 milionë ton, pak më i ulët se 1.20 milionë ton prodhuar në vitin 2019.

Sipas Strategjisë Kombëtare të Menaxhimit të Mbetjeve, në Shqipëri llogaritet të prodhohen mesatarisht 0.9 kg/ditë/banor i mbetjeve urbane, me variacione që shkojnë nga 0.4 kg/ditë/banor në zonat rurale deri në 1.2 kg/ditë/banor në zonat urbane. Këto vlerësime bazohen në gjykimin e ekspertëve dhe në disa vlerësime pilot të kryera në vend, pasi ka mungesë të matjeve gjithëpërfshirëse. Edhe pse strategjia nuk jep një parashikim zyrtar, përgjithësisht është rënë dakord se mund të mos ketë një rritje të ndjeshme të prodhimit të mbetjeve në vitet e ardhshme, kjo lidhet kryesisht me një rënie të ndjeshme të popullsisë. Shifrat tregojnë një luhajtje të konsiderueshme në sasinë e mbetjeve urbane të menaxhuara gjatë viteve, duke e bërë të vështirë parashikimin e saktë të prodhimit të ardhshëm të mbetjeve.

Raporti vjetor i INSTAT i përmendur më sipër tregon se rreth 86.9% e popullsisë në Shqipëri ka akses në shërbimet e menaxhimit të mbetjeve. Veçanërisht, mbulimi i popullsisë ka treguar rritje të ndjeshme krahasuar me shifrën e raportuar prej 68.9% në vitin 2017. Ky përmirësim i mbulimit mund t'i atribuohet rritjes së investimeve të bëra nga bashkitë në infrastrukturën e grumbullimit të mbetjeve.

Trendi i investimit në infrastrukturën e menaxhimit të mbetjeve vazhdon, me qëllim zgjerimin e mëtejshëm të mbulimit dhe përmirësimin e sistemit në përgjithësi.

I njëjti raport për vitin 2020 tregon se rreth 80.2% e sasisë totale të mbetjeve bashkiake ishte depozituar në landfille dhe vende të hedhjes së mbeturinave, duke shënuar një rritje prej 2.2%, krahasuar me vitin paraardhës. Kohët e fundit, shumica e bashkive në vend ose kanë miratuar ose janë në proces të zhvillimit të planeve lokale të menaxhimit të mbetjeve. Megjithatë, miratimi i këtyre planeve shoqërohet me sfida dhe probleme komplekse, kryesisht të rrjedhura nga mungesa e planeve rajonale të miratuara të menaxhimit të mbetjeve dhe planeve të zonave të mbetjeve. Kjo mungesë e planeve rajonale shton vonesat dhe pasiguritë në proces.

Praktikat aktuale të menaxhimit të mbetjeve përballesh me disa çështje të cilat janë të lidhura me traditën, infrastrukturën, qeverisjen e sektorit, financimin, dhe veçanërisht ndërgjegjësimin e publikut. Sistemet për grumbullimin dhe heqjen e mbeturinave janë si të papërshtatshme, ashtu edhe të paefektshme.

Kjo mungese efikasiteti çon në praktika të paefektshme të menaxhimit të mbetjeve. Përveç kësaj, pa informacion të besueshëm, bëhet e vështirë të marrësh vendime të informuara rreth alternativave të përshtatshme për sistemet e grumbullimit dhe hedhjes së mbeturinave. Kjo mungesë informacioni pengon aftësinë për të zbatuar strategji efektive të menaxhimit të mbetjeve. Për më tepër, ka një mungesë të praktikave dhe protokolleve të vendosura për trajtimin e mbeturinave në një mënyrë të përgjegjshme për mjedisin.

Përveç kësaj, burimet e pamjaftueshme financiare dhe teknike të caktuara për menaxhimin e mbetjeve përbëjnë një sfidë të rëndësishme. Pa burimet e duhura, bëhet e vështirë të përmirësohet infrastruktura e menaxhimit të mbetjeve dhe të zbatohen metoda efektive të trajtimit të tyre.

Së fundi, ka nevojë për një ndërgjegjësim më të madh të publikut lidhur me efektet e dëmshme të menaxhimit të dobët të mbetjeve. Në përgjithësi, ka një mungesë mirëkuptimi midis publikut rreth dëmeve të shkaktuara nga hedhja e papërshtatshme e mbeturinave. Rritja e ndërgjegjësimin rreth këtyre çështjeve është vendimtare për rritjen e mbështetjes dhe nxitjen e ndryshimeve pozitive në praktikatat e menaxhimit të mbetjeve.

4.1 Menaxhimi i mbetjeve në nivel lokal në Shqipëri

Niveli i prodhimit të mbetjeve bashkiake në Shqipëri, klasifikohet si mesatar krahasuar me ekonominë fqinje, me një prirje të lehtë në rënie gjatë viteve të fundit (Figura 2.10). Mbetjet bashkiake ranë nga 1.4 milionë ton në vitin 2015 (që korrespondojnë me 491 kg/frymë) në 0.9 milionë ton në vitin 2021 (që korrespondon me 311 kg/frymë) (Eurostat, 2021). Megjithatë, kjo ulje i atribuohet përmirësimin të raportimit të mbetjeve me kalimin e viteve dhe kështu nuk mund të tregojë një prirje reduktuese në vetvete (EEA, 2021). Megjithatë, të dhënat ende nuk konsiderohen me cilësi të lartë pasi nuk ka statistika të sakta për prodhimin e mbetjeve.

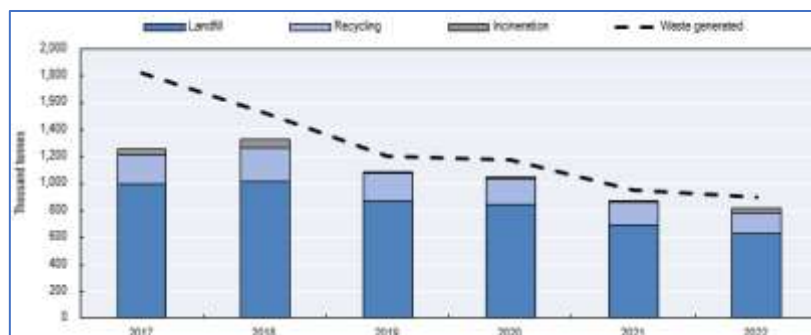
Të dhënat dhe raportet bazohen në vlerësimet e bashkive dhe kompanive të riciklimit, me përjashtim të atyre pak bashkive që i çojnë mbeturinat e tyre në një landfill sanitar ose incenerator të pajisur me pajisje peshuese (EEA, 2021]). Ka disa përpjekje të vazhdueshme për të përmirësuar statistikat e mbetjeve. Midis viteve 2020 dhe 2022, Ministria e Turizmit dhe Mjedisit zhvilloi një fushatë për grumbullimin e të dhënave dhe peshimin e mbetjeve në të 61 bashkitë (Agjencia Kombëtare e Mjedisit, 2022) me qëllim rritjen e ndërgjegjësimin për sasinë e mbetjeve dhe reduktimin e mospërputhjeve midis mbetjeve të vlerësuara dhe atyre të peshuara. Të dhënat e mbetjeve të marra përmes këtij ushtrimi peshimi në Shqipëri për vitin 2022 tregojnë për një sasi të dukshme mbetjesh për bashki dhe

materialeve (Saranda, Himara dhe Përrenjas) po funksionojnë në të gjithë Shqipërinë, me dhjetë impiante shtesë që do të hapen në katër vitet e ardhshme.

Edhe pse më të larta se në ekonomitë e tjera rajonale, normat e riciklimit të mbetjeve bashkiake në Shqipëri janë të ulëta (17% në 2022) krahasuar me mesataren e BE-së (49% në 2021) (Eurostat, 2021). Pesë impiante riciklimi janë në funksionim në landfillet e Bushatit, Korçës dhe Vlorës dhe po vazhdojnë planet që impiantet të ngrihen në landfillet e mbetura. Në landfillet sanitare dhe në inceneratorin e Elbasanit mbledhja për riciklim kryhet nga personeli i punësuar për ta bërë këtë, ndërkohë që pjesa më e madhe e mbetjeve të riciklueshme ende grumbullohen nga mbledhësit informalë të mbetjeve në vend-depozitime dhe kazanë dhe shiten në industrinë e riciklimit (OECD, 2021). Më pas zhvillohen proceset e mëposhtme:

- Letra dhe kartoni trajtohen në sasi të vogla në tre fabrikat e letrës (Tiranë, Fier dhe Durrës)
- Shishet e qelqit sterilizohen dhe ripërdoren nga kompanitë e pijeve
- Shumica e kanoçeve të aluminit eksportohen në ekonomitë fqinje dhe një pjesë e vogël dërgohen tek një shkrirës privat shqiptar
- Çeliku dhe skrapit dërgohen në uzinën metalurgjike të Elbasanit (EEA, 2021).

Figura 3 - Prodhimi dhe trajtimi i mbetjeve komunale në Shqipëri, 2017-2022 Burime: INSTAT (2023)

Burime: INSTAT (2023). Stat Link 2 <https://stat.link/nhmqcu>

Në Shqipëri janë më shumë se 30 kompani private riciklimi (pjesë e Shoqatës së Ricikluesve të Shqipërisë) të ngarkuara me këto procese. Vlera e tregut të investimeve të industrisë vlerësohet të arrijë në rreth 230 milionë EUR. Kapaciteti i kombinuar i përpunimit të këtyre kompanive është rreth 500 000 ton/vit, gjë që është më se e mjaftueshme për të përpunuar të gjitha mbetjet e riciklueshme të gjeneruara në vend. Megjithatë, për shkak të mungesës së lëndës së parë, kompanitë kanë raportuar se punojnë në rreth 25% të kapacitetit të tyre prodhues, duke ricikluar rreth 10% të totalit të mbetjeve bashkiake të gjeneruara (Ministria e Turizmit dhe Mjedisit, 2020).

Për më tepër, impianti i parë i djegies në Shqipëri filloi të funksionojë në vitin 2019 në Elbasan, dhe trajtoi rreth 2% të mbetjeve bashkiake për prodhim energjie në vitin 2021 (të dhënat e djegies përpara vitit 2019 janë të lidhura me djegien e paligjshme të mbetjeve në landfillet) (EEA, 2021). Ndërtimi i dy inceneratorëve shtesë të mbetjeve në Fier dhe Tiranë, si pjesë e planeve të qeverisë për zëvendësimin e rreth 199 vend-depozitime të mëdha të pakontrolluara dhe vendeve të ndryshme të vogla ende në funksion deri në vitin 2028, nuk kanë përfunduar ende. Megjithatë, investimet e fundit në impiantet e djegies së mbeturinave nuk duhet të vijnë në kurriz të industrisë së riciklimit të Shqipërisë dhe nuk duhet të divergojnë vendin nga përputhja me parimin e hierarkisë së mbetjeve të acquis të BE-së, objektivat e riciklimit dhe modelet e ekonomisë qarkulluese (Komisioni Evropian, 2022). Përveç impianteve të reja të inceneratorëve, një landfill i ri sanitar është në fazën e planifikimit në Vlorë dhe

dhjetë landfille të paligjshme do të rehabilitohen ndërkohë që ndërtohen landfille sanitare (EEA, 2021). Pak të dhëna janë në dispozicion mbi sasinë dhe menaxhimin e mbetjeve industriale. Prodhuesit kryesorë të mbetjeve industriale në Shqipëri përfshijnë industrinë e naftës, prodhimin e çimentos dhe çelikut dhe minierat (EEA, 2018).

Mbetjet minerare llogariten të shkojnë në më shumë se 45 milionë ton (Thanas, Bode dhe Mati, 2022) dhe në vitin 2022, rreth 12% e totalit të mbetjeve të menaxhuara nga bashkitë erdhën nga prodhimi industrial (INSTAT, 2023). Mbetjet industriale janë gjithashtu kryesisht të hedhura në landfillet e mbeturinave ose të pa menaxhuara. Këto vend-depozitime përbëjnë një kërcënim serioz për mjedisin, pasi prodhimet e mbetjeve industriale kanë veti veçanërisht të rrezikshme, duke shkaktuar ndotje në ujë, tokë dhe kultura bujqësore.

4.2 Motivet për përzgjedhjen e plastikës

Plastika në Shqipëri vlerësohet si një fushë prioritare me relevancë të lartë politike. Shqipërisë do t'i duhet të zbatojë detyrimet dhe objektivat kombëtare që lidhen me plastikën. Pikërisht, Plani Kombëtar për Menaxhimin e Integruar të Mbetjeve (2020-2035) parashikon objektiva specifike për rikuperimin e mbetjeve plastike nga paketimit (10% deri në vitin 2025, 12% deri në vitin 2030 dhe 22.5% deri në vitin 2035). Shqipërisë do t'i duhet gjithashtu të harmonizojë kuadrin e saj rregullator me legjislacionin e Bashkimit Evropian (BE) për plastikën, në përputhje me negociatat e saj të pranimit në BE.

Legjislacioni i BE-së për plastikën përmban një numër detyrimesh dhe objektivash, duke përfshirë objektivat minimale të riciklimit për materialet plastike të paketimit, grumbullimin e ndarë dhe përmbajtjet minimale të plastikës së ricikluar për shishet plastike, si dhe ndalimin e disa produkteve plastike me një përdorim. Ndërsa ligji i mbetjeve në Shqipëri është ndryshuar për të ndaluar prodhimin, importin dhe shitjen e disa kategorive të qeseve plastike me një përdorim, do të nevojitet më shumë përputhje me legjislacionin e BE-së. Një grup pune është krijuar për të siguruar zbatimin e ndalimit dhe për të vendosur dënime për mosrespektim.

Përveç kësaj, në nivel rajonal, kjo temë është një element i rëndësishëm i shtyllës së ekonomisë qarkulluese të Axhendës së Gjelbër të Ballkanit Perëndimor dhe Planit të Veprimit lidhur me të deri në vitin 2030. Në këtë kontekst, Shqipëria, së bashku me pesë ekonomitë e tjera të Ballkanit Perëndimor, ka lëshuar një deklaratë të përbashkët mbi parandalimin e ndotjes plastike, përfshirë plehrat detare, në Samitin e Procesit të Berlinit 2023 (Samiti i Procesit të Berlinit, 2023). Në nivel global, ka gjithashtu një negociim të vazhdueshëm për një instrument ndërkombëtar ligjërish të detyrueshëm për të trajtuar ndotjen plastike që ka tërhequr vëmendjen e udhëheqësve globalë.

Të dhënat e mbetjeve në Shqipëri ende nuk konsiderohen me cilësi të lartë, në veçanti kur bëhet fjalë për rrjedhat specifike të mbetjeve. Sipas vlerësimeve të disponueshme, mbetjet plastike përbëjnë një pjesë relativisht të vogël të mbetjeve të gjeneruara (rreth 9.2%). Për më tepër, ndërsa mungojnë vlerësimet gjithëpërfshirëse të sasisë së plastikës së ricikluar, normat e përgjithshme të riciklimit janë shumë të ulëta në Shqipëri (17%) dhe pjesa më e madhe e plastikës mblidhet për riciklim nga sektori informal.

Shqipëria është gjithashtu një nga ekonomitë me sasi të mëdha mbetjesh të keqmenaxhuara, duke kontribuar në një rrjedhje të lartë të mbetjeve plastike (shpesh të patrajtuara) në pellgun Adriatik-Jonian, që shkon në 20 kg për person në vit (Banka Botërore, 2020), me mbeturina nga peshkimi dhe transporti detar në detin Adriatik që e përkeqësojnë më tej problemin. Kjo mund të rezultojë në ndotje plastike dhe rrjedhje nga mbetjet plastike të keq menaxhuara, të cilat kanë pasoja të rëndësishme

negative mjedisore dhe mund të dëmtojnë natyrën dhe ekosistemet, duke përfshirë ekosistemet detare dhe shëndetin e njeriut.

Gjatë gjithë ciklit të jetës së tyre, mbetjet plastike ndikojnë ndjeshëm edhe në emetimet e karbonit, duke kontribuar në 3.4% të emetimeve globale të gazrave serrë në vitin 2019 gjatë gjithë ciklit të jetës së tyre (OECD, 2022).

Shqipëria vetëm kohët e fundit ka filluar të punojë në instrumentet e politikave në këtë fushë. Nevojiten përpjekje të mëtejshme për të përmbushur ambicien e saj për të arritur objektivat dhe detyrimet përkatëse kombëtare dhe të BE-së. Potenciali qarkullues dhe dekarbonizimi dhe rëndësia strategjike e plastikës, veçanërisht e ambalazhit plastik, është, pra, shumë e lartë në Shqipëri. Plastika është gjithashtu një material strategjik për disa sektorë ekonomikë, pavarësisht nga rëndësia e tyre më e ulët ekonomike. Aplikimet më të rëndësishme të plastikës në Shqipëri janë paketimi, tekstili, ndërtimi dhe peshkimi. Përdorimi i plastikës, në veçanti i produkteve plastike me një përdorim, është përkeqësuar gjithashtu nga sektori i turizmit në rritje.

4.3 Ndërgjegjësimi për ndotjen nga mbetjet (plastike) dhe ndryshimet klimatike

Fushatat sensibilizuese dhe aktivitetet mbi parandalimin e mbetjeve, mjedisin e pastër, ndryshimet klimatike dhe aspekte të ndryshme të mbrojtjes së mjedisit janë intensifikuar vitet e fundit në Shqipëri. Këto fushata janë ndërmarrë nga disa aktorë, duke përfshirë MTM dhe agjencitë e saj, programe të ndryshme bashkëpunimi dhe zhvillimi, duke përfshirë programet GIZ në menaxhimin e mbetjeve dhe parandalimin e mbetjeve detare dhe disa organizata të shoqërisë civile.

Edukimi rreth ndryshimeve klimatike, parandalimit të mbetjeve dhe strategjive 3R (Reduktoni, Ripërdorni, Ricikloni) është tashmë në kurrikulat shkollore në Shqipëri. Fëmijët mësojnë rreth këtyre çështjeve dhe mënyrave për t'u angazhuar në shoqëri. Fushata më e shquar në reduktimin e plastikës u nis nga MTM mbi ndalimin e përdorimit të qeseve plastike një përdorimesh. Kjo fushatë u mbështet gjerësisht nga komuniteti i donatorëve dhe shoqëria civile. Zëvendësimi i qeseve të pazarit me ato tekstile të sjella nga shtëpia ishte mesazhi kyç i dhënë dhe qeset tekstile falas iu dhanë qytetarëve në evente të ndryshme. Ri-dizenjimi i çantës, duke e bërë shumë në modë mbajtjen e saj në qytet u promovua shumë nga shumë aktorë duke përfshirë biznese të cilat prodhuan modele të veçanta të këtyre çantave.

Agjencia Kombëtare e Mjedisit organizon rregullisht fushata në mbarë vendin për të sensibilizuar publikun dhe për të edukuar institucionet lokale në lidhje me shërbimet e menaxhimit të mbetjeve. Këto fushata u organizuan në formën e takimeve derë më derë duke edukuar qytetarët, bizneset dhe vizitorët mbi rëndësinë e reduktimit të mbetjeve plastike, veçanërisht të artikujve plastikë me një përdorim, dhe për të lehtësuar riciklimin nëpërmjet sensibilizimit të publikut mbi ndarjen dhe grumbullimin e veçantë të mbetjeve. Shumica e bashkive organizojnë çdo vit fushata ndërgjegjësimi publik që promovojnë sjelljen e përgjegjshme mjedisore dhe reduktimin, ripërdorimin dhe riciklimin e mbeturinave.

MTE ka nisur së fundmi një fushatë për ndarjen e letrës dhe kartonit në shkollat e Tiranës e cila do të zbatohet në bashkëpunim me Bashkinë e Tiranës dhe Shoqatën Shqiptare të Ricikluesve.

5 Identifikimi i palëve të interesuara

Korniza për identifikimin e palëve të interesuara u vendos në korrelacion me Strategjinë Detare dhe strategjinë për menaxhimin e plastikës dhe mbetjeve me fokus ndotjen plastike.

Konsultimet janë të rëndësishme dhe zbatohen gjatë procesit të zhvillimit të Planit të Veprimit. Qëllimi i procesit të konsultimit është mbledhja e të dhënave nga palët e interesuara dhe grupet e synuara të kërkuara për të zbatuar Planin Rajonal të Veprimit për zbatimin e Deklaratës së Përbashkët për Parandalimin e Ndotjes Plastike, duke përfshirë mbeturinat detare (AP) të rajonit të Ballkanit Perëndimor dhe për të përcaktuar masat optimale të politikës publike.

Qëllimi i përzgjedhjes së palëve të interesuara është të propozojë një listë të plotë të aktorëve të mundshëm që do të përfshihen në zhvillimin e Planit të Veprimit.

5.1 Kriteret për identifikimin e palëve të interesuara

Përfshirja e palëve të interesuara ka të bëjë me ndërtimin dhe mbajtjen e marrëdhënieve konstruktive me të gjitha institucionet, organet dhe përfaqësuesit e tyre, sektorin e korporatave, akademitë dhe OJQ-të të cilat janë në emër të qeverisë të angazhuara në zhvillimin e Planit të Veprimit dhe gjithashtu në strategji/programe të ndryshme, si strategjitë për ekonominë rrethore, zbutjen e ndryshimeve klimatike, mbrojtjen e ajrit, zhvillimin e qëndrueshëm, mbrojtjen e biodiversitetit, etj.

Për shkak të kompleksitetit të mbrojtjes detare dhe ndotjes që lidhet me mbetjet plastike, dhe marrëdhënieve të tyre të kryqëzuara me prodhuesit plastikë, grupet kryesore të palëve të interesuara janë identifikuar, si përparësi, bazuar në llojin, rolet dhe përgjegjësitë e tyre. Çdo grup i palëve të interesuara të paraqitura më poshtë ka një aftësi të caktuar për të ndikuar në analizën e suksesshme në zhvillimin e planit të veprimit nga këndvështrime të ndryshme dhe me nivele të ndryshme të njohurive dhe përvojës, duke fituar një rol potencial në të. Këto janë:

- ☞ Ministrinë si organe që formulojnë politika dhe udhëheqin proceset vendimmarrëse në nivel kombëtar, secila përgjegjëse për fushën e saj të veprimit. Roli i ministrive është thelbësor nga pikëpamja e mbrojtjes detare, prodhimit plastik dhe menaxhimit të mbetjeve plastike. Si krijues kryesorë të politikave publike në nivel vendi, ministrinë përkatëse janë ato që formulojnë drejtimit e zhvillimit në fushën e mbrojtjes së mjedisit, mbrojtjes së natyrës, zhvillimit të industrisë, ekonomisë, sipërmarrjes, turizmit etj.
- ☞ Institucionet qeveritare dhe organet rregullatorë të specializuara dhe përgjegjëse për fusha të ndryshme. Ato përfaqësojnë shtyllën kurrizore të drejtimit të ndryshimeve dhe koordinimit, zbatimit dhe monitorimit të disa politikave qeveritare. Në këtë rast, institucione të tilla janë kryesisht agjenci qeveritare si por jo vetëm: agjencia përgjegjëse për menaxhimin e të dhënave mjedisore, agjencia e ngarkuar me mbrojtjen e natyrës, etj.
- ☞ Administratat e qyteteve dhe qeveritë lokale si autoritetet lokale të mjedisit të interesuar dhe të prekur, përgjegjëse për menaxhimin e porteve detare dhe në tokë të lumenjve, dhe zakonisht për objektet bashkiake të menaxhimit të mbetjeve, kryesisht landfillet.
- ☞ Sektori i korporatave si grup i kompanive publike dhe private, bizneseve private, SME-ve, si dhe shoqatave të tyre që paraqesin lojtarët kryesorë pasi janë prodhues dhe mbledhës dhe operatorë të mundshëm të mbetjeve plastike të cilat do të kishin ndikim të gjerë në zhvillimin e ardhshëm socio-ekonomik.
- ☞ Organizatat e biznesit dhe profesionale si palët e interesuara që mbledhin profesionistë apo grupe interesi të specializuara, që zotërojnë ekspertizë tematike dhe aftësi të vlefshme në procesin e plastikës (përfshirë dhomat e tregtisë, operatorët, ricikluesit).
- ☞ Akademikët dhe administratat e shkollave lokale si institucione arsimore për të udhëhequr veprimtaritë rajonale të riaftësimin dhe ritrainimit (përfshirë të gjitha universitetet).

<ul style="list-style-type: none"> 🗑️ Inovacioni i riciklimit mund të jetë në rritje dhe në zhvillim 🗑️ Më pak ndotje plastike në jetën e egër të detit 	
---	--

Nga tabela ku identifikohen çështjet për analizën SWOT, përmendet se ngritja e një kuadri ligjor në përputhje me Direktivat e BE-së është një pikë e fortë e rëndësishme. Ajo siguron që ligjet e vendit të jenë të përditësuara me standardet evropiane, të cilat mund të lehtësojnë bashkëpunimin ndërkombëtar dhe potencialisht të tërheqin fonde. Planifikimi institucional që është duke u zhvilluar për të zbatuar kërkesat ligjore tregon një qasje proaktive ndaj qeverisjes së mjedisit dhe pasja e një kuadri planifikimi që mbështetet financiarisht si brenda ashtu edhe jashtë tregon një angazhim për qëndrueshmërinë dhe potencialin për vijueshmërinë afatgjatë të projektit. Fakti që mbetjet plastike po shqyrtohen nga të gjitha institucionet e nivelit qendror tregon një kuptim tërësor të çështjes në nivelet më të larta të qeverisjes. Por në anën tjetër politika dhe mbështetja e papërshtatshme për krijimin e vend-depozitimeve të veçanta për mbetjet plastike nxjerr në pah një hendek në infrastrukturën e menaxhimit të mbetjeve dhe kjo shoqërohet me rregulla të pamjaftueshme mbi ndarjen dhe grumbullimin e mbetjeve plastike që mund të çojnë në pa efektshmëri dhe dëmtim të mjedisit. Mungesa e stimuljeve për sistemet e menaxhimit të mjedisit dhe prodhim më të pastër mund të ngadalësojë përparimin drejt qëndrueshmërisë dhe mos njohja e rolit të sektorit informal mund të nënkuptojë mungesën e kontributeve të çmuara nga kjo pjesë e shoqërisë. Gjithashtu, mungesa e kapaciteteve institucionale, bashkëpunimi publik dhe burimet financiare janë pengesa të rëndësishme që mund të pengojnë zbatimin e strategjive mjedisore.

Edhe pse situata ka pro dhe kundra në zhvillimin e saj ka një mundësi për të rritur normat e punësimit duke krijuar vende pune në sektorët e menaxhimit dhe riciklimit të mbetjeve dhe përmirësimi i ekonomisë së vendit nëpërmjet zhvillimit të një tregu për materialet e riciklueshme është një perspektivë premtuese. Mirë menaxhimi i mbetjeve do të sjellë reduktimin e sëmundjeve të shkaktuara nga mbetjet duke minimizuar hapësirat e vend-depozitimeve, duke sjellë ndikim pozitiv në shëndetin publik dhe mund të sigurojë prodhimin e energjisë nga mbetjet dhe novacionet në riciklim, që janë zona me potencial për rritje dhe zhvillim. Ka një shans për të reduktuar ndjeshëm ndotjen plastike në oqeanë dhe për të përmirësuar jetën detare, duke përmirësuar biodiversitetin dhe shërbimet e ekosistemit.

Në këtë zhvillim, sfidat financiare globale mund të ndikojnë në financimin dhe investimin në projektet mjedisore dhe pasiguria në politikat e qeverisë dhe papajtueshmëria në menaxhimin e mjedisit mund të krijojë një mjedis të paqëndrueshëm për planifikimin dhe ekzekutimin e projekteve. Gjithashtu, nevoja për përshtatje sociale, kulturore dhe të sjelljes paraqet një sfidë në ndryshimin e qëndrimeve dhe sjelljeve të publikut ndaj menaxhimit dhe riciklimit të mbetjeve.

Kjo analizë sugjeron se edhe pse ka pika të forta dhe mundësi të qarta për përmirësimin e menaxhimit të mjedisit dhe trajtimin e mbetjeve plastike, ka gjithashtu dobësi dhe kërcënime të rëndësishme që duhen trajtuar. Planifikimi strategjik, angazhimi i palëve të interesuara dhe zhvillimi i fuqishëm i politikave do të jenë vendimtarë në kapërcimin e këtyre sfidave dhe në përfitimin e mundësive për një të ardhme më të qëndrueshme.

Në nivel bashkie analiza SWOT bazohet në kuadrin logjik paraqitur më poshtë (figura 5):

Figura 5 - SWOT analizon në nivel komunash

Pikat e forta	Pikat e dobëta
<ul style="list-style-type: none"> ✘ Kuadri ligjor është vendosur dhe është në funksion ✘ Vullnet mjedisor për të plotësuar detyrimet dhe përgjegjësitë e pushtetit vendor ✘ Përfitimet nga skema e menaxhimit të mbetjeve si burim të ardhurash ✘ Kostot e ulëta të menaxhimit ✘ Pjesëmarrja e sektorit privat 	<ul style="list-style-type: none"> ✘ Politika dhe mbështetja e papërshtatshme për të krijuar vend-depozitime të veçanta për mbetjet plastike ✘ Rregulla të pamjaftueshme mbi menaxhimin e mbetjeve, mbi ndarjen dhe grumbullimin e mbetjeve plastike ✘ Nuk ka stimuj për sistemin e menaxhimit mjedisor dhe prodhime më të pastra ✘ Nuk ka njohje të rolit të sektorit informal ✘ Mungesa e kapaciteteve institucionale (mungesa e burimeve, mungesa e bazës së të dhënave dhe mbajtja e regjistrimeve, mungesa e partneritetit) ✘ Mungesa e bashkëpunimit publik ✘ Mungesa e burimeve financiare (asnjë investim për infrastrukturën e menaxhimit të mbetjeve ✘ Mungesa e kostove të mbledhjes
Mundësitë	Kërcënimet
<ul style="list-style-type: none"> ✘ Rritja e normave të punësimit (krijimi i vendeve të punës) ✘ Përmirësimi i ekonomisë së bashkisë (tregu i materialeve të riciklueshme mund të zhvillohet nga pushteti vendor) ✘ Reduktim i sëmundjeve nga mbetjet (duke reduktuar sipërfaqen e landfilleve) ✘ Skema e mbledhjes së fondeve ✘ Inovacioni i riciklimit mund të jetë në rritje dhe në zhvillim ✘ Më pak ndotje plastike në territorin e komunës ✘ Bashkëpunim me kompanitë vendase të riciklimit për të ngritur një skemë riciklimi për mbetjet plastike 	<ul style="list-style-type: none"> ✘ Pasiguria në politikat qeveritare ✘ Papajtueshmëria e menaxhimit të mjedisit ✘ Përshtatje sociale, kulturore dhe sjelljeje ✘ Mungesa e aftësive teknike për menaxhimin e mbetjeve të rrezikshme; ✘ Zhvillimi i pamjaftueshëm i infrastrukturës për riciklimin dhe rikuperimin, ✘ Mungesa e ndërgjegjësimit për rregullat dhe rregulloret

Bazuar në çështjet e identifikuar në tabelën SWOT është e qartë se kuadri ligjor i vendosur dhe operacional është një bazë solide për qeverisjen e mjedisit. Ai ofron qartësi dhe strukturë për përgjegjësitë dhe veprimet e pushtetit lokal. Gatishmëria mjedisore për të përmbushur detyrimet tregon një qeverisje lokale proaktive dhe të angazhuar, e cila është vendimtare për zbatimin e suksesshëm të politikave. Skema e menaxhimit të mbetjeve si burim të ardhurash tregon një qasje të qëndrueshme ndaj sfidave mjedisore, duke e kthyer atë që shpesh shihet si një përgjegjësi në një pasuri. Kostot e ulëta të menaxhimit dhe pjesëmarrja e sektorit privat janë tregues të operacioneve të efektshme dhe partneriteteve përfituese që mund të nxisin inovacionin dhe investimin.

Përfituesit nga mbështetja ligjore dhe institucionale përballë politikës dhe mbështetjes së papërshtatshme për krijimin e një vend-depozitimi për mbetjet plastike, është një hendek i rëndësishëm që duhet trajtuar për të parandaluar degradimin e mjedisit. Gjithashtu, rregullat e pamjaftueshme mbi menaxhimin e mbetjeve, veçanërisht në lidhje me ndarjen dhe grumbullimin e mbetjeve plastike, mund të çojnë në riciklim jo të efektshëm dhe rritje të ndotjes. Mungesa e stimujve për sistemet e menaxhimit të mjedisit dhe prodhim më të pastër mund të pengojë përparimin drejt praktikave më të qëndrueshme. Mungesa e njohjes së rolit të sektorit informal në menaxhimin e mbetjeve lë pas dore një burim potencial që mund të kontribuojë në zgjidhje më tërësore të problemit të mbetjeve. Kapaciteti institucional është shumë i kufizuar, me mungesë të burimeve, bazës së të dhënave dhe mbajtjes së regjistrimeve dhe partneriteteve, të cilat mund të pengojnë ekzekutimin e politikave mjedisore.

Analiza në nivel lokal vëren se ka mundësi të konsiderueshme për të rritur normat e punësimit duke krijuar vende pune në sektorin e menaxhimit të mbetjeve, të cilat gjithashtu mund të kontribuojnë në mirëqenien sociale dhe potencialin për të përmirësuar ekonominë e bashkisë nëpërmjet zhvillimit të një tregu të materialeve të riciklueshëm është premtuese dhe mund të çojë në një ekonomi më qarkulluese. Mirë menaxhimi i mbetjeve do të sigurojë reduktimin e sëmundjeve të shkaktuara nga mbetjet duke minimizuar hapësirat e vend depozitimeve, çka mund të ketë një ndikim pozitiv thelbësor në shëndetin publik dhe mjedisin. Skemat e mbledhjes së fondeve dhe inovacionet në riciklim paraqesin mundësi për rritje, zhvillim, dhe më pak ndotje plastike në territorin e bashkisë. Bashkëpunimi me kompanitë vendase të riciklimit mund të krijojë një skemë të fuqishme riciklimi, duke rritur efektivitetin e menaxhimit të mbetjeve plastike.

Zhvillimi i menaxhimit të mirë të mbetjeve në nivel lokal përballë me kërcënime si pasiguria në politikat qeveritare dhe mospërputhja e menaxhimit të mjedisit mund të krijojë një mjedis sfidues për planifikimin dhe investimin dhe gjithashtu përshtatja sociale, kulturore dhe e sjelljes është e nevojshme për suksesin e politikave mjedisore, por mund të jetë e vështirë për t'u arritur. Mungesa e aftësive teknike për menaxhimin e mbetjeve të rrezikshme dhe zhvillimi i pamjaftueshëm i infrastrukturës për riciklimin dhe rikuperimin janë fusha kritike që kërkojnë vëmendje dhe përmirësim. Kjo situatë shoqërohet me një mungesë ndërgjegjësimi për rregullat që mund të çojë në mosrespektim dhe të dëmtojë efektivitetin e politikave mjedisore.

Si përfundim, ndërsa pushteti vendor ka vendosur një kuadër të fortë ligjor dhe operacional për menaxhimin e mjedisit, ka fusha të qarta ku nevojiten përmirësime. Trajtimi i dobësive dhe kërcënimeve të identifikuar do të jetë thelbësor për të përfituar nga mundësitë dhe për të forcuar qasjen e bashkisë ndaj menaxhimit të mbetjeve dhe qëndrueshmërisë mjedisore. Investimet strategjike, ngritja e kapaciteteve dhe angazhimi publik do të jenë faktorët kryesorë në arritjen e këtyre objektivave.

7 Rekomandimet politike kryesore të propozuara

Rekomandimet politike të propozuara janë strukturuar rreth ciklit të jetës së plastikës, por përfshijnë edhe disa masa ndër-sektoriale që mund të zbatohen në të gjithë ciklin e jetës së plastikës. Masat e propozuara janë grupuar sipas kategorive të mëposhtme:

- ✓ masat për mbylljen e ciklit të plastikës në fazën e fundit të jetës dhe rritjen e riciklimit të plastikës;
- ✓ masat e fokusuara në përdorimin më të gjatë dhe më shumë ripërdorimin e plastikës për të zhvendosur kërkesën nga plastiket me një përdorim në produkte alternative dhe për të lehtësuar ripërdorimin dhe riparimin;
- ✓ Masat që synojnë projektimin dhe prodhimin për të frenuar përdorimin e plastikeve të virgjëra dhe për të lehtësuar riciklimin
- ✓ Masa ndër-sektoriale për të mbështetur kalimin në një përdorim më qarkullues të plastikës.

1. Mbyllja e ciklit të mbetjeve plastike nëpërmjet rritjes së riciklimit dhe administrimit më të mirë të mbetjeve

Siç u shpjegua në përshkrimin e mëparshëm, Shqipëria përballet me disa sfida në menaxhimin e mbetjeve, përfshirë menaxhimin e mbetjeve bashkiake. Një menaxhim më i mirë i mbetjeve dhe rritja e riciklimit në përgjithësi janë vendimtare për të mbyllur ciklin e mbetjeve plastike dhe për të siguruar që të ketë një sasi të mjaftueshme të materialit plastik të ricikluar në dispozicion për zëvendësimin e plastikës së virgjër më lart në zinxhirin e vlerës. Kjo mund të arrihet nëpërmjet masave të shumta dhe plotësuese të politikave që synojnë fazën e fundit të jetës së produkteve plastike.

Në afat të shkurtër, Shqipërisë do t'i duhet të përmirësojë menaxhimin e mbetjeve bashkiake në përgjithësi. Një përzjerje e instrumenteve të politikave është e nevojshme për të arritur një menaxhim më të mirë të mbetjeve(plastike). Legjislacioni duhet të ofrojë përkufizime dhe detyrime të qarta për aktorët privatë dhe bashkitë, si dhe një sistem monitorimi dhe zbatimi për të monitoruar zbatueshmërinë. Instrumente sensibilizuese janë të nevojshme për të edukuar gjeneratorët e mbetjeve plastike, duke përfshirë familjet, se si të ndahen dhe të asgjësojnë mbeturinat. Instrumentet ekonomike janë mjete plotësuese që sigurojnë nxitje ekonomike për aktorët privatë për të përmirësuar performancën e tyre mjedisore dhe për t'i ndihmuar ata të arrijnë detyrimet e tyre në një mënyrë kosto-efektive.

Shqipëria duhet të fokusohet në dy fusha kryesore të përmirësimit në afat të shkurtër. Së pari, grumbullimi i veçantë i mbetjeve plastike (dhe paketime të tjera) duhet të përmirësohet, pasi është një parakusht vendimtar për riciklimin e mbetjeve plastike dhe gjenerimin e materialit dytësor të cilësisë së lartë. Kjo do të kërkojë gjithashtu që infrastruktura e duhur e grumbullimit dhe trajtimit të mbetjeve plastike të jetë në vend për të përballuar sasinë në rritje të mbetjeve plastike të mbledhura veçmas në një mënyrë të shëndetshme për mjedisin. Ndarja e mbetjeve bashkiake në burim dhe infrastruktura përkatëse aktualisht është pothuajse inekzistente në Shqipëri, pavarësisht detyrimit ligjor për ta bërë këtë. Metoda kryesore e menaxhimit të mbetjeve bashkiake mbetet hedhja e mbeturinave në landfille – me rreth 60% të mbeturinave të hedhura në landfillet e paligjshme (EEA, 2021).

Grumbullimi i mbetjeve plastike për riciklim kryhet kryesisht nga sektori informal. Megjithatë, disa projekte pilot janë duke u zhvilluar për të futur grumbullimin e veçante në disa qytete shqiptare, duke përfshirë edhe plastikën. Për të përmirësuar infrastrukturën për grumbullimin e veçantë të mbetjeve plastike, Shqipërisë do t'i duhet të sigurojë një grumbullim të rregullt të këtyre mbetjeve, sigurimin e kontejnerëve me madhësi të duhur dhe një distancë të përshtatshme me infrastrukturën e mbetjeve ose një grumbullim "derë më derë". Ajo do të kërkojë gjithashtu edukim dhe nxitje për familjet për të ndarë mbeturinat e tyre plastike (p.sh., nëpërmjet tarifave për mbetjet shtëpiake).

Bashkëpunimi i qytetarëve është vendimtar për grumbullimin me sukses të mbetjeve plastike të ndara (dhe mbetjeve të tjera të paketimit) në bashki. Grumbullimi i ndarë i mbetjeve në burim kontribuon në përmirësimin e menaxhimit të mbetjeve, por nuk redukton domosdoshmërisht sasinë e mbetjeve të prodhuara. Megjithatë, ai lejon bashkitë të arrijnë qëllime që janë më lart në hierarkinë e mbeturinave, duke u larguar nga landfilli dhe djegia. Prandaj, përpjekjet për të nxitur grumbullimin e ndarë të mbetjeve duhet të integrohen me veprime që reduktojnë vetë prodhimin e tyre. Së dyti, Shqipëria duhet të zbatojë një skemë EPR kthimi për paketimet, duke përfshirë paketimin plastik, për të zhvendosur kostot e menaxhimit të mbetjeve tek prodhuesit dhe importuesit e produkteve plastike (sipas parimit ndotësi-paguan). Një skemë EPR për mbetjet e paketimit është planifikuar të futet në Shqipëri në periudhën e ardhshme, pas zhvillimit të Ligjit për EPR, i planifikuar të miratohet në fillim të vitit 2024.

Në periudhën afatmesme, Shqipëria mund të konsiderojë futjen e një sistemi depozitimi-rimbursimi (DRS) për shishet plastike për të rritur sasinë dhe cilësinë e mbledhjes së tyre të veçantë. DRS kombinon një tarifë për shitjen e një produkti (depozite), i cili rimbursohet pas kthimit të produktit ose paketimit të tij nëpërmjet një mënyre të miratuar të grumbullimit. Kjo siguron një nxitje për konsumatorët për të kthyer paketimin bosh, i cili pastaj mund të ripërdoret ose riciklohet. Normat e larta të kthimit për ripërdorim ose riciklim mund të arrihen, sepse rimbursimi u jep konsumatorëve një nxitje ekonomike për të kthyer artikujt përmes kanaleve të përshtatshme.

Pengesa kryesore e sistemit është kostoja e lartë e zbatimit të tij, gjë që e bën ekonomikisht të vështirë zbatimin për një gamë të madhe produktesh. DRS për shishet plastike është zbatuar në të gjithë vendet e OECD-së dhe do të ishte një pikënisje e mirë për Shqipërinë, pasi produktet plastike me një përdorim për konsumin e ushqimit, përfshirë shishet, janë ndër artikujt kryesorë që përfundojnë në detin Adriatik dhe Jon (Banka Botërore, 2020).

2. Zhvendosja e kërkesës nga plastikat me një përdorim në produkte alternative dhe më shumë ripërdorim

Gjatë fazës së përdorimit, qeveritë mund të ndikojnë te konsumatorët dhe lloji i produkteve plastike që blejnë nëpërmjet disa instrumenteve të politikave. Për Shqipërinë propozohen dy rekomandime kryesore të politikave, njëra për një afat të shkurtër dhe tjetra për periudhën afatmesme për të zhvendosur blerjen nga produktet plastike me një përdorim të vetëm në alternativa, të tilla si produktet plastike të ripërdorshme dhe produktet me përmbajtje plastike të ricikluar.

Në afat të shkurtër, Shqipëria duhet të futë taksa dhe/ose ndalime për disa produkte plastike me një përdorim. Veçanërisht, Shqipëria ka futur tashmë një ndalim të qeseve të lehta plastike me një përdorim. Duke u mbështetur në këtë, ajo mund të konsiderojë shtrirjen e një ndalimi të tillë ndaj prodhimeve plastike të tjera me një përdorim, në përputhje me legjislacionin e BE.

Bumi i fundit në sektorin e turizmit nënvizon gjithashtu rëndësinë e masave për të pakësuar rrjedhjen e artikujve plastikë një përdorimësh të lidhur me veprimtaritë rekreative, duke përfshirë, për shembull,

kupat plastike, kontejnerët, pipat dhe shishet e pijeve. Masa të tilla janë futur në të gjithë Bashkimin Evropian, gjithashtu si një përgjigje ndaj Direktivës së BE-së për plastikën me një përdorim. Një taksë është vënë mbi shitjen e produkteve apo grupeve të produkteve duke rritur çmimin e tyre, e cila, nëse u kalohet konsumatorëve, mund t'i shkurajojë ata të blejnë këto produkte. Ndërsa taksat e produkteve janë aplikuar kryesisht në disa qese plastike (p.sh., Irlandë), ndalimet zbatohen për një gamë më të gjerë të artikujve plastikë një përdorimësh. Si taksat e prodhimeve, ashtu edhe ndalimet janë provuar të jenë efektive në reduktimin e përdorimit të qeseve plastike një përdorimshe. Ndërsa taksat mbi qeset plastike lejojnë njëfarë fleksibiliteti në shkallën në të cilën konsumatorët (dhe tërthorazi prodhuesit) ndryshojnë sjelljen e tyre, ndalimi mund të arrijë reduktim të përdorimit të qeseve plastike një përdorimshe më shpejt. Megjithatë, ndalimi mund të çojë në një zgjidhje më pak kosto-efektive, pasi firmat mund të pësojnë kosto më të larta të përputhjes sesa me vendosjen e një takse. Taksat e projektuara mirë duhet të çojnë në përdorimin e alternativave më të afatgjata dhe më të qëndrueshme dhe të nivelojnë fushën e lojës midis plastikës primare dhe sekondare (OECD, 2023).

Në periudhën afatmesme, Shqipëria duhet të përdorë prokurimet publike të gjelbra për të favorizuar produktet plastike të ripërdorshme dhe me përmbajtje plastike të ricikluar. Fuqia blerëse e autoriteteve publike mund të përdoret për të drejtuar më shumë furnizim dhe përdorim të produkteve dhe shërbimeve të qëndrueshme. Kërkesa për produkte plastike të qëndrueshme mund të përmirësohet duke futur, për shembull, kritere të detyrueshme (p.sh. përmbajtje të ricikluara) mbi blerjen e produkteve plastike. Këto kritere mund të përfshijnë përdorimin e materialeve dytësore, përmbajtjen e ricikluar, ose ripërdorshmërinë dhe riciklueshmërinë e produktit plastik, ndër të tjera. Ka disa shembuj të praktikave më të mira ndërkombëtare mbi kriteret e prokurimit publik të gjelbër për plastikën që mund të udhëheqin Shqipërinë. Komuna e Lollandit në Danimarkë, për shembull, ka futur kriteret e riciklimit dhe riciklueshmërisë për paketimin në tenderin e saj për shërbimet e pastrimit. Në Suedi, kriteret e prokurimit publik të gjelbër lidhur me plastikën zbatohen në prokurimin e pajisjeve të IT për zyrat. Në Belgjikë dhe Gjermani janë futur ndalime të disa produkteve me një përdorim. Për shembull, qyteti i Hamburgut ndaloi përdorimin e kapsulave plastike të kafesë, shisheve, thikave, pirunëve, lugëve dhe pjatave me një përdorim të ndërtesat qeveritare (Watkins et al., 2019). Japonia përdor gjithashtu kriteret e prokurimit publik të gjelbër në produktet plastike, ku sa më e lartë të jetë pjesa e përmbajtjes së ricikluar në një produkt të vlerësuar, aq më i lartë është rezultati i vlerësimit për këtë të produkt. Për shembull, produktet e kancelarisë duhet të përmbajnë të paktën 40% të peshës plastike të ricikluar.

Gjithashtu në planin afatgjatë, për të trajtuar dizajnin dhe prodhimin e produkteve plastike në përgjithësi, Shqipërisë do t'i duhet të mbështesë dhe të shkallëzojë inovacionin në materiale plastike më të riciklueshme, teknologji dhe procese të riciklimit të plastikës (në masën e mundshme) si dhe ripërdorim dhe reduktim të plastikës.

Inovacioni, si dhe kërkimi dhe zhvillimi (R&D) mund të promovohen në çdo fazë të ciklit të jetës së plastikës, që nga futja e materialeve të reja në fazën e prodhimit e deri te teknologjitë e reja për ndarjen apo riciklimin e mbetjeve plastike. Disa produkte plastike janë të përbëra nga lloje të ndryshme plastike, të cilat i bëjnë ato të vështira për t'u ricikluar. Prandaj, sigurimi i fondeve për teknologjitë e reja të riciklimit është vendimtar për të përmirësuar menaxhimin e mbetjeve plastike dhe për të prodhuar materiale plastike dytësore që mund të përdoren si përmbajtje e ricikluar në produkte. Programet e R&D mund të përqendrohen gjithashtu në teknologjitë për të reduktuar emetimet e mikroplastikës. Mikroplastika është shumë e rëndësishme për industrinë e tekstileve pasi ato prodhohen shpesh gjatë përdorimit të produkteve tekstile, si për shembull nga lëshimi i mikrofibrave gjatë larjes së rrobave. Inovacioni dhe R&D mund të mbështeten në Shqipëri nëpërmjet programeve

tashmë të krijuara për aktivitetet kërkimore shkencore nëpërmjet Agjencisë Kombëtare të Kërkimit Shkencor dhe Inovacionit dhe skemave të financimit të ofruara nga Agjencia Shqiptare e Zhvillimit të Investimeve dhe Fondi i Inovacionit.

3. Frenimi i përdorimit të plastikës së virgjër nëpërmjet masave të lidhura me projektimit dhe prodhimin

Vendimet e marra në fazën e projektimit dhe prodhimit mund të frenojnë kërkesën për produkte plastike dhe të rrisin qarkullimin duke rritur qëndrueshmërinë dhe nivelin e rikuperimit të produkteve plastike, si dhe duke përdorur plastikë të ricikluar ose materiale alternative në prodhim. Kjo fazë përbën bazën për konsumin dhe trajtimin e produkteve në fazën e përfundimit të jetës, pasi dizajni i produktit përcakton mënyrën e prodhimit të një produkti plastik, dhe nga cilat materiale, si konsumohet dhe asgjësohet si dhe nëse mund të riparohet, ripërdoret dhe ri-përpunohet. Këto faza përfshijnë edhe blerjen e materialeve që përdoren për prodhimin e një produkti, si dhe vetë procesin e prodhimit. Një numër i instrumenteve të politikave mund të ndihmojnë për të bërë projektimin dhe prodhimin e produkteve plastike në Shqipëri më qarkulluese. Duke qenë se këto instrumente janë më sfiduese për t'u zbatuar, në këtë mënyrë propozohen të futen vetëm në afat të mesëm e të gjatë në Shqipëri.

Në periudhën afatmesme, Shqipëria duhet të vendosë tarifa eko-moduluese për paketimin plastik brenda skemës EPR të kthimit për paketimet që duhet të zbatohet në afat të shkurtër.

Për të nxitur përdorimin e plastikës së ricikluar në Shqipëri, në afatgjatë do të duhet të zbatohet minimumi i kërkesave për përmbajtje të ricikluara plastike për rrjedhat specifike të mbetjeve plastike, për shembull paketimin plastik. Mandatet minimale të përmbajtjes së ricikluar zakonisht marrin formën e një kërkesë rregullatore që prodhuesit e një lloji të caktuar të produktit të përdorin një përqindje minimale të materialit të ricikluar në prodhimin e tyre. Kjo, për shembull, mund të jetë një kërkesë për të përdorur një përqindje të caktuar të përmbajtjes minimale të ricikluar në prodhimin e shisheve plastike.

Për të nxitur përdorimin e plastikës dytësore dhe të riciklueshme më tej dhe përtej kërkesave minimale të përmbajtjes së ricikluar, Shqipëria mund të marrë në konsideratë taksat mbi plastikën e virgjëra dhe jo të ricikluara në afat të gjatë. Taksat mbi plastikën mund të vendosen në pika të ndryshme të zinxhirit të vlerës, duke filluar nga taksimi i polimerëve deri te taksimi i produkteve të përfunduara që përmbajnë plastikë.

Gjithashtu në planin afatgjatë, për të trajtuar dizajnin dhe prodhimin e produkteve plastike në përgjithësi, Shqipërisë do t'i duhet të mbështesë dhe të shkallëzojë inovacionin në materiale plastike më të riciklueshme, teknologji dhe procese të riciklimit të plastikës (në masën e mundshme) si dhe ripërdorim dhe reduktim të plastikës. Inovacioni, si dhe kërkimi dhe zhvillimi (R&D) mund të promovohen në çdo fazë të ciklit të jetës së plastikës, që nga futja e materialeve të reja në fazën e prodhimit e deri te teknologjitë e reja për ndarjen apo riciklimin e mbetjeve plastike. Disa produkte plastike janë të përbëra nga lloje të ndryshme plastike, të cilat i bëjnë ato të vështira për t'u ricikluar. Prandaj, sigurimi i fondeve për teknologjitë e reja të riciklimit është vendimtar për të përmirësuar menaxhimin e mbetjeve plastike dhe për të prodhuar materiale plastike dytësore që mund të përdoren si përmbajtje e ricikluar në produkte. Programet e R&D mund të përqendrohen gjithashtu në teknologjitë për të reduktuar emetimet e mikroplastikës. Mikroplastika është shumë e rëndësishme për industrinë e tekstileve pasi ato prodhohen shpesh gjatë përdorimit të produkteve tekstile, si për shembull nga lëshimi i mikrofibrave gjatë larjes së rrobave. Inovacioni dhe R&D mund të mbështeten

në Shqipëri nëpërmjet programeve tashmë të krijuara për aktivitetet kërkimore shkencore nëpërmjet Agjencisë Kombëtare të Kërkimit Shkencor dhe Inovacionit dhe skemave të financimit të ofruara nga Agjencia Shqiptare e Zhvillimit të Investimeve dhe Fondi i Inovacionit.

4. Masat ndër sektoriale

Për të mbështetur kalimin në një përdorim më qarkullues të plastikës, Shqipëria duhet të zbatojë gjithashtu dy masa ndër-sektoriale në afat të shkurtër dhe të mesëm.

Së pari, në afat të shkurtër, Shqipërisë do t'i duhet të punojë për rritjen e ndërgjegjësimit dhe edukimin e bizneseve, autoriteteve publike dhe familjeve mbi parandalimin e mbetjeve plastike, projektimin qarkullues dhe hedhjen e mbeturinave.

Zhvillimi i njohurive dhe ngritja e kapaciteteve përfshin një kuptim më të mirë të ndikimit mjedisor të prodhimit të mbetjeve plastike, përfitimet e ripërdorimit të produkteve plastike dhe favorizimit të riparimit mbi blerjen e produkteve të reja. Bizneset duhet të jenë të vetëdijshme për zgjidhjet qarkulluese të ekonomisë dhe përfitimet që këto mund të sjellin. Ata gjithashtu duhet të kuptojnë përdorimin dhe aplikimin e modeleve të reja qarkulluese të biznesit (p.sh., skemat e ndarjes, ripërdorimin dhe qendrat e riparimit). Konsumatorët kanë më shumë gjasa të përputhen me rregullat e menaxhimit të mbeturinave dhe t' u përgjigjen stimujve në qoftë se kanë informacion se si të ndajnë siç duhet mbetjet dhe kuptojnë më mirë se si përdoren mbetjet e ndara për riciklimin.

Fushatat informative luajnë një rol të rëndësishëm në sigurimin e asgjësimit të duhur të mbetjeve plastike, veçanërisht për shkak të shumëllojshmërisë së polimerëve (OECD,2023[2]). Disa aktivitete sensibilizuese janë zhvilluar në Shqipëri, si fushata e BE-së 2019 "Plastika nuk lë hapësirë për jetë" rreth ndotjes plastike dhe alternativave ndaj plastikës me një përdorim. Për më tepër, fushata sensibilizuese mbi menaxhimin e mbetjeve e ndërmarrë kohët e fundit nga Agjencia Kombëtare e Mjedisit synon të reduktojë prodhimin e mbetjeve plastike, veçanërisht të artikujve plastikë me një përdorim dhe synon si qytetarët, ashtu edhe autoritetet publike.

Bashkitë organizojnë edhe fushatat e ndërgjegjësimit publik "Le ta bëjmë" që promovojnë reduktimin e mbetjeve, ripërdorimin dhe riciklimin për të gjitha rrjedhat e mbetjeve, përfshirë edhe plastikën. Ndërgjegjësimi dhe edukimi mund të përmirësohen duke zhvilluar më tej informacione dhe materiale trajnimi, duke hartuar fushata dhe duke ndarë praktikatat më të mira nëpërmjet katalogëve apo platformave online. Kjo shpesh kryhet në bashkëpunim me organizatat e shoqërisë civile.

Shqipëria mund të synojë gjithashtu integrimin e ekonomisë qarkulluese në programet e arsimit në shkollë, arsimin profesional dhe formimin dhe arsimin e lartë. Rekomandohet zhvillimi i moduleve mbi ekonominë qarkulluese për nivele të ndryshme të sistemit arsimor (shkollë, arsim profesional dhe trajnim, dhe arsim i lartë), dhe për të mbështetur aktivitetet vullnetare nga nxënësit dhe shkollat.

Së dyti, në periudhën afatmesme, Shqipëria mund të zhvillojë një strategji për të frenuar ndotjen plastike, duke përfshirë mbetjet plastike detare. Shqipëria është e përfshirë në programin e bashkëpunimit rajonal të Ballkanit Perëndimor për parandalimin e ndotjes plastike, përfshirë mbetjet detare. Për të mbështetur objektivat e programit, Shqipëria mund të zhvillojë një strategji kombëtare mbi ndotjen plastike, me fokus në mbetjet detare, që do të përshkruante objektivat kryesore strategjike si dhe masat për t'i arritur ato.

Një qëllim i një strategjie të tillë mund të jetë të parandalojë hyrjen e mbetjeve në mjedisin detar e bregdetar dhe të mbështesë heqjen e tyre, në mënyrë që të sjellë përfitime mjedisore, ekonomike dhe sociale. Disa nga masat mund të përqëndrohen në përmirësimin e parandalimit të mbetjeve,

grumbullimin dhe menaxhimin e mbetjeve në zonat bregdetare në përgjithësi, nxitjen e trajtimit efektiv të ujërave të zeza dhe menaxhimin e ujërave të shiut, sensibilizimin, mbështetjen e aktivitetit të heqjes së mbetjeve dhe rehabilitimit të vend-depozitimeve dhe forcimin e angazhimit të palëve të interesuara (OECD, 2019).

Sistemet më të mira të menaxhimit të mbetjeve lejojnë kapjen e mbetjeve plastike para se të ndikojnë në mjedis. Kjo strategji do të ishte e rëndësishme edhe për sektorin e turizmit, pasi Shqipëria është një destinacion i rëndësishëm turistik bregdetar. Lidhur me këtë, nismat Kroate të reduktimit të mbetjeve plastike mund të ofrojnë shembuj praktikë të mirë mbi zhvillimin e dokumenteve strategjike dhe zbatimin e masave për të frenuar ndotjen plastike në destinacione të rëndësishme turistike. Shqipëria gjithashtu mund të mbështesë bizneset në sektorin e turizmit në zbatimin e sistemeve për reduktimin dhe minimizimin e mbetjeve plastike në operacionet dhe strategjitë e tyre të biznesit.

8 Referencat

- ✓ Samiti i Procesit të Berlinit (2023), Deklaratë e përbashkët rajonale për parandalimin e ndotjes plastike, përfshirë plehrat detare, https://www.berlinprocess.de/uploads/documents/regional-jointstatement-on-preventing-plastic-pollution-including-marine-litter-bp-summit-2023_1697614083.pdf
- ✓ CITEO (2021), Le Tarif 2021 pour le Recyclage des Emballages Ménagers, CITEO, http://20210201_Citeo_Outil_interactif_2021.pdf
- ✓ EEA (2021), Menaxhimi i mbetjeve komunale në vendet e Ballkanit Perëndimor: Shqipëri, Agjencia Europiane e Mjedisit, Kopenhagë, <https://www.eea.europa.eu/themes/waste/wastemanagement/municipal-waste-management-country/albania-municipal-waste-factsheet2021>
- ✓ Laubinger, F. et al. (2021), "Tarifat e moduluara për skemat e përgjegjësisë së zgjeruar të prodhuesit (EPR)", OECD Environment Working Papers, Nr. 184, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/2a42f54b-en>
- ✓ OECD (2024), Konsumi material (treguesi), <https://doi.org/10.1787/84971620-en> (aksesuar më 21 shkurt 2024).
- ✓ OECD (2023), drejt një strategjie kombëtare të ekonomisë rrethore për Hungarinë, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/1178c379-en>.
- ✓ OECD (2022), Global Plastics Outlook: Economic Drivers, Environmental Impacts and Policy Options, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/de747aef-en>.
- ✓ OECD (2021), "Drejt një kuadri strategjik kombëtar për ekonominë rrethore në Republikën Çeke: Analiza dhe një grup i propozuar elementësh kryesorë", OECD Environment Policy Papers, nr. 27, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/5d33734d-en>.
- ✓ OECD (2019), Improving Resource Efficiency to Combat Marine Plastic Litter: Issues Brief, OECD, Paris, <https://www.oecd.org/g20/summits/osaka/OECD-G20-Paper-ResourceEfficiency-and-Marine-Plastics.pdf>.
- ✓ OECD (2018), OECD Environmental Performance Reviews: Czech Republic 2018, OECD Environmental Performance Reviews, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264300958-en>.
- ✓ OECD (à venir), New Aspects of EPR: Extending Producer Responsibility to Additional Product Groups and Challenges Throughout the Product Lifecycle, OECD, Paris, à venir.
- ✓ UNEP dhe WTTC (2021), Rethinking Single-use Plastic Products in Travel & Tourism: Impacts, Management Practices and Recommendations, United Nations Environment Program, Nairobi, <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/36324/RSUP.pdf>.
- ✓ Watkins, E. et al. (2019), "Policy approaches to incentivise sustainable plastic design", OECD Environment Working Papers, No. 149, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/233ac351-en>.
- ✓ Banka Botërore (2021), Kroaci: Kostoja e degradimit të mjedisit, Banka Botërore, Washington, DC, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/929211613036393029/pdf/Croatia-Cost-of-Environmental-Degradation.pdf>.
- ✓ Banka Botërore (2020), Realizing the Blue Economy Potential in Albania, World Bank, Washington, DC, <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/0e31273d-a69e-523a-92ec-d49b483daa1c/content>.